

Školski vrtovi u Turopolju-stanje i perspektive

Božurić, Valentina

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:446509>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: **Valentina Božurić**

TEMA DIPLOMSKOG RADA: **ŠKOLSKI VRTOVI U TUROPOLJU
– STANJE I PERSPEKTIVE**

MENTOR: **izv. prof. dr. sc. Zdenko Braičić**

Zagreb, lipanj 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	2
Sažetak	3
Summary	4
1. UVOD I METODOLOGIJA.....	5
2. TEORIJA O ŠKOLSKIM VRTOVIMA.....	8
2.1. Školski vrtovi u svijetu – izdvojeni primjeri.....	16
2.2. Povijest školskih vrtova u Hrvatskoj.....	17
2.4. Učeničke aktivnosti u školskim vrtovima (posebne pogodnosti nastave)	20
2.5. Školski vrtovi u Hrvatskoj – stanje i perspektive.....	23
2.5.1. Pobjednici na natječaju „Najljepši školski vrtovi u Hrvatskoj“ posljednjih 5 godina	25
2.5.2. Uvjeti natječaja „Najljepši školski vrt“	28
3. ŠKOLSKI VRTOVI U TUROPOLJU	30
4. ZAKLJUČAK.....	49
6. LITERATURA	51
5. PPRIOLOG 1.....	55
Kratka biografska bilješka	Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.
Izjava o samostalnoj izradi diplomskog rada.....	57

Sažetak

Školskim vrtom smatrati se mogu sve vrste biljki koje rastu na području škole, a o njima brinu učenici uz pomoć učitelja i služe za potrebe nastave. Školski vrtovi pojavili su se već u 17. stoljeću i kroz povijest su mijenjali svoju namjenu. Jedno vrijeme glavna im je namjena bila proizvodnja sadnica za mještane, a danas školski vrtovi služe isključivo za potrebe nastave i imaju odgojno-obrazovnu svrhu. U školskom vrtu učenici teorijska znanja mogu vidjeti na stvarnim primjerima, ali također ih produbiti te steći nova znanja. Osim što je usko povezan sa zadaćama nastave Prirode i društva, rad u školskom vrtu moguće je povezati i s nastavom drugih predmeta. Interes za razvoj školskih vrtova u nas ponovno jača od 1990. godine, a naročito posljednjih nekoliko godina što se može vidjeti i na primjeru školskih vrtova u Turopolju gdje su se počeli osnivati novi školski vrtovi ili proširivati postojeći. Kako bi se dobio uvid u stanje školskih vrtova na području Turopolja u svibnju 2018. godine provedeno je terensko istraživanje i obavljeni su intervjui s djelatnicima odabranih škola koje posjeduju školske vrtove. Intervjui su provedeni s djelatnicima 13 turopoljskih osnovnih škola pri čemu se došlo do sljedećih saznanja: o školskim vrtovima brinu učenici uz pomoć učitelja i ostalih djelatnika škole, sadi se pretežito cvijeće i voće, a rjeđe povrće ili začini, u okolišu škole nalaze se grmolike biljke i stablašice. Kao najveće probleme kod uzgoja biljaka učitelji navode nedostatak financijskih sredstava, vremena i osoblja (čistačica, domara i sl.) koje bi se o školskom vrtu brinulo i za vrijeme školskih praznika. Učitelji i profesori koji rade u školama na području Turopolja su iznimno motivirani za rad u školskom vrtu te unatoč problemima nastoje održati školske vrtove što boljima i uzornijima.

Ključne riječi: školski vrt, Turopolje, praktična nastava, učitelji, intervju

Summary

School gardens can be considered as all kinds of plants that grow in the school area, which students care for with the help of teachers and use them for teaching purposes. School gardens have emerged already in the 17th century and have changed their purpose through history. In the one time, the main purpose was to produce seedlings for the locals, and today the school gardens are used exclusively for teaching purposes and have educational character. In a school garden, students can see theoretical knowledge in real instance, but also deepen and gain new theoretical knowledge. Apart from being closely associated with the teaching of Nature and Society teaching, work in the school garden can also be linked to the teaching of other subjects. The interest for the development of school gardens in the Croatia has risen again since 1990, and especially in past few years, which can be seen in the example of school gardens in Turopolje, where new school gardens have been constructed or expanded. In order to get insight into the condition of the school gardens in the Turopolje area, in May 2018 field research was conducted and interviews were done with the staff of selected schools that own the school gardens. Interviews were conducted with 13 primary school teachers, with the following findings: school gardens are taken care of by pupils with the help of teachers and other school staff, mainly flowers and fruits are grown, and fewer vegetables or spices, in the school environment we can see the bushy plants and trees. As the biggest problems in plant breeding, teachers have noted the lack of financial resources, time and staff (cleaners, janitors, etc.) who would care about the school garden during school holidays as well. Teachers and professors working in schools in the Turopolje are extremely motivated to work in the school garden and despite the problems they try to keep the school gardens better and more resilient.

Key words: school garden, Turopolje, practical classes, teachers, interview

1. UVOD I METODOLOGIJA

Turopolje je zavičaj iznimno bogate prošlosti i kulture te je prostor brojnih znamenitosti koje su se kroz godine uspjele očuvati. Sam naziv Turopolje dolazi od životinje odnosno goveda tur koje je obitavalo na području Turopolja do 16. stoljeća kada je izumrijelo (Božić, 2016). Danas Turopolje obuhvaća uži prostor koji se proteže između grada Zagreba te grada Siska. Omeđen je prostorom rijeke Save i Vukomeričkim goricama, a njime protječe i rijeka Odra. Njime također prolaze i jedne od najprometnijih cesti i željezničkih pruga koje povezuju glavni grad Zagreb i grad Sisak (Malčić, 2014). Glavno i najveće naselje koje se nalazi na području Turopolja je grad i općina Velika Gorica, a ostala veća i značajnija naselja koja se nalaze na tom području su: Vukovina, Staro Čiče, Rakitovec, Mraclin, Buševac, Lukavec, Donja Lomnica, Velika Mlaka, Hrašće, Mičevac, Velika Buna, istoimeno naselje Turopolje, općina Lekenik, a uz općinu Lekeničku i općinu Velika Gorica na rubnom dijelu Turopolja nalazi se i općina Kravarsko koja većim dijelom pripada Vukomeričkim goricama. Velika Gorica središtem Turopolja postala još davne 1602. godine kada je dobila status trgovišta (Malčić, 2014). Grad je naziv dobio po goricama, odnosno velikim šumama koje su se u prošlosti rasle na tom području. U gradu Velikoj Gorici nalaze se četiri najveće osnovne škole na području turopoljskog zavičaja koje svoje područne škole imaju van područja grada, a to su: *Osnovna škola Eugena Kumičića*, *Osnovna škola Nikole Hribara*, *Osnovna škola Jurja Habdelića* i *Osnovna škola Eugena Kvaternika*. U prostoru izvan grada Velike Gorice sa svojim područnim školama nalaze se: *Osnovna škola Vukovina*, *Osnovna škola Novo Čiče*, *Osnovna škola Šćitarjevo*, *Osnovna škola Velika Mlaka*, *Osnovna škola Lekenik*, na rubnom dijelu Turopolja i *Osnovna škola Slavka Kolara* u naselju Kravarsko.

Povijest Turopolja seže u daleku prošlost. Već 1297. spominje se naziv Turopolja i tada kralj Ladislav tadašnjem području dodjeljuje status Plemenite općine Turopoljske prema kojem turopoljski plemići imaju pravo imenovati turopoljskog župana koji će voditi županiju. Spravišća (tadašnji naziv sa skupštine) održavala su se na dan Svetoga Juraja u dvorcu Lukavec koji je i do danas sačuvan i učenicima služi kao resurs za izvanškolsku nastavu. Karlo VI. Habsburški je 1737. godine Plemenitoj općini

Turopoljskoj dodijelio grb i pečat koji su stanovnici koristili kao znak svoje općine. Napadi Turaka u to doba ostavili su velike posljedice na Turopolje i općina je morala obnavljati svoje crkve, kapele i ostale građevine. Tada je i započela gradnja Muzeja Turopolja koji se nalazi u gradu Velikoj Gorici i u njemu su sačuvani brojni bitni kulturni ostatci i bogatstvo Turopolja koji nam služe spoznavanje tadašnjeg života Turopoljaca.¹

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti razvoj i trenutno stanje školskih vrtova na području Turopolja. U poglavlju „Teorija o školskim vrtovima“ saznaje se o značajkama školskim vrtova, što se sve može smatrati školskim vrtovima i kakav značaj imaju u odgoju i obrazovanju učenika. Rad donosi i kraći osvrt na školske vrtove u svijetu i njihov značaj u pojedinim zemljama. Predstavit će se i razvoj školskih vrtova u Hrvatskoj kroz povijest kao i trenutno stanje. Naglasak se stavlja na novije stanje školskih vrtova (od 1990. do danas) te se navode škole koje su u posljednjih pet godina osvojile nagradu za najljepši školski vrt. Natječaj za najljepši školski vrt bit će predstavljen zajedno s upitnikom (prijavnicom) kojeg trebaju popuniti sve škole koje se natječu za najljepši školski vrt. U radu se navode i neke aktivnosti koje se mogu izvoditi u školskim vrtovima, a koje koreliraju s nastavom Prirode i društva i drugih obaveznih predmeta. Središnji dio rada odnosi se na prikaz aktualnog stanja školskih vrtova na području Turopolja, pri čemu je zasebno predstavljena svaka škola sa svojim školskim vrtom. Na kraju rada nalazi se usustavljeni tablični prikaz s osnovnim informacijama o stanju školskih vrtova na području Turopolja.

Stanje i perspektive školskih vrtova na području Turopolja istraženi su metodama terenskog istraživanja i intervjua. Intervju je obavljen s učiteljima i ravnateljima u područnim i osnovnim školama koje se nalaze na području Turopolja. Škole su prvo kontaktirane elektronskom poštom ili telefonski kako bi se dobile informacije o tome imaju li dotične škole uređene školske vrtove. Nakon što je škola potvrdila da ima školski vrt (u bilo kojem obliku) obavljen je posjet školi i intervju sa učiteljem, ravnateljem ili drugim djelatnikom škole koji je pristao na intervju. Intervjui su se obavili sa učiteljima koji su zaduženi za izvođenje izbornih aktivnosti kao što su

¹ <http://www.tzvg.hr/sadrzaj/pregled/crtice-iz-proslosti/232?c=26> (13. svibnja 2018.)

cvjećari, zadruge eko skupine i druge slične aktivnosti u osnovnim i područnim školama na području Turopolja. Pored toga, uvid u stanje školskih vrtova dobiven je i terenskim istraživanjem, odnosno razgledavanjem školskih vrtova. Utvrđene su biljne vrste koje pojedina škola na području Turopolja posjeduje te koji razredi i koji učitelji o njima brinu kao i na koji način. Posjeti školama i intervjui obavljeni su u svibnju 2018. godine u periodu kada su škole bile u procesu pripreme za sadnju, u procesu sadnje ili su već posadile dio školskog vrta. Uz navedene istraživačke metode korištena je i dostupna literatura, a dio podataka prikupljen je pretraživanjem relevantnih internetskih stranica.

2. TEORIJA O ŠKOLSKIM VRTOVIMA

Postoje različiti prostori na kojima se može izvoditi nastava. De Zan navodi kako se prostor na kojem se izvodi nastava može podijeliti na prostor u školi, okolišu i društvenoj okolini. Pod prostor u školi, osim učionice, učiteljevog kabineta, živog kutića, vivarija, školske zavičajne zbirke, školskog dvorišta, parka i prometnog vježbališta spada i školski vrt (De Zan, 2005). Kroz povijest su se teorije i odrednice školskih vrtova mijenjale, međutim on danas nema točno određenu definiciju. Ne postoji odrednica kako bi školski vrt trebao izgledati kao što je to bilo nekada u prošlosti (Munjiza, 2003). Školskim vrtom mogu se smatrati sve vrste biljki (bilo voća, povrća, začina, cvijeća i dr.) koje rastu na prostoru škole, a o kojemu brinu učenici uz pomoć učitelja i drugih djelatnika škole i služe za zorni prikaz nastave, praktičnu nastavu, izvođenje izvannastavnih aktivnosti, nastave prirode i društva te drugih predmeta.

„Školski je vrt, kao i učionica, laboratorij, ali u slobodnoj prirodi, pogodan za promatranje, izvođenje praktičnih radova, postupno uvođenje učenika u prirodoslovne postupke i znanstvenoistraživački rad učenika.“ (De Zan 2005, str. 232)

Matijević (1994) navodi naredbu iz 1874. godine kojom se određuje za uz svaku opću pučku školu mora za praktično vježbanje učenika u gospodarstvu biti školski vrt, gombalište i zdenac za piće. Munjiza (2003) također navodi kako je 1878. godine izašao zakon, odnosno naredba kojom je svaka škola morala u blizini škole imati školski vrt minimalne površine 3000m² s time da je sav prihod sadnje išao učiteljima. Danas je situacija puno drugačija i škole same određuju žele li imati školski vrt na području svoje škole ili ne. Nema zakonske odredbe kojom se naređuje da svaka škola u svojoj blizini ili unutar škole treba imati školski vrt. Također nije propisano koje sadnice ili koliko sadnica škole trebaju posaditi ako se odluče na uređenje školskog vrta. Škole se prema svojim mogućnostima i željama opredjeljuju na sadnju i uzgajanje biljnih vrsti. Uzgajanje biljaka u školskim vrtovima u školama provodi se kroz različite izvannastavne aktivnosti cvjećarskih grupa, eko skupina ili zadruga (Munjiza, 2003).

Neke škole nisu u mogućnosti imati veći školski vrt iz razloga što imaju manjak prostora unutar ili izvan škole, dok neke škole jednostavno nisu motivirane za takvu vrstu praktične nastave. Istraživanjem školskih vrtova na području Turopolja dobiven je

uvid u to da prednost imaju velike osnovne škole koje imaju velike prostore, odnosno hodnike i učionice unutar škole te veliki vanjski prostor koji okružuje školu. Veći prostor pruža i veće mogućnosti te uzgoj različitih vrsta sadnica iako ni mali prostor nije izgovor da se u školi ne održava barem nekoliko biljnih vrsta koje bi učenicima služile kako za praktičnu nastavu tako i za razvoj odgojnih i drugih vrijednosti. Munjiza (2003) navodi kako školski vrt ne bi trebao biti prevelik niti premalen, jer ako je školski vrt prevelik, može doći do preopterećenosti učenika, ali i učitelja. To može demotivirajuće djelovati na same učenike, a i na lošiju kvalitetu nastave jer se tada prevelika pažnja pridaje školskom vrtu, a premala samoj nastavi. Podatci ankete koja je provedena u Savskoj banovini 1937./1938. godine ukazuju na to da je veličina školskih vrtova varirala od 50 do preko 5000m², a najčešća veličina bila je između 100 i 2000m² (Munjiza, 2003). Istražujući školske vrtove došlo se do saznanja da rijetko koji školski vrt u današnje vrijeme prelazi veličinu od 5000m² te da su vrtovi također kao i 1937. u najčešćem rangu od 100 do 2000m². Vrtovi veće površine najčešće podrazumijevaju voćnjake jer je njima potreban veći prostor nego cvijeću, povrću, začинима i drugim manjim vrstama.

Povjerenstvo natječaja „Najljepši školski vrt“ navodi i neke osnovne elemente koje bi bilo dobro da školski vrt ima, a prijavitelji uz pomoć njih mogu dobiti ideju i usmjerenje za svoj školski vrt:

1. ukrasni grmovi
2. ukrasno drveće (skupna ili pojedinačna stabla)
3. sezonsko cvijeće
4. trajnice
5. sukulente biljke
6. ljekovito i začinsko bilje
7. travnjak
8. jezerce za uzgoj vodenoga bilja i životinja
9. pojedinačna stabla voćaka ili voćnjak
10. pojedinačna stabla maslina ili maslinik
11. povrtnjak
12. kompostište

13. živica – u slobodnom rastu ili oblikovana

14. kljalište, rasadnik, platenik, staklenik...

Navedeni elementi nisu obavezni, ali bi bilo dobro da ih je što više u školskom vrtu te da su međusobno i skladno povezani. Povjerenstvo prilikom razgledavanja školskih vrtova usmjerava profesore i ravnatelje te im daje ideje uz pomoć kojih bi mogli poboljšati ili prošiti svoj školski vrt.²

S obzirom na izgled i oblik školskog prostora, prilagoditi treba i biljke. Grudiček (2005) donosi podjelu vrtova na male i velike. Mali vrtovi se mogu oblikovati na način da imaju gredice (gredice s pozadinom koje mogu biti gredice s trajnicama, gredice s grmljem ili miješane gredice) koje imaju geometrijski izgled, nepravilan oblik, povišenu gredicu ili šljunčanu gredicu. Mali vrtovi se također mogu zasaditi na travnatim površinama tako da se na travnjak zasadi nekoliko solitera ili grmova. Isto tako biljke se mogu zasaditi na uzvišenim dijelovima uz pomoć penjačica na rešetkama, potpornjima ili tako da se ispred ili unutar škole postave posude i žardinjere u kojima će se zasaditi biljke. Manje škole koje nemaju mnogo vanjskog prostora, iskorištavaju unutarnji prostor, odnosno živi kutić u kojem uzgajaju biljke.

Slika 1.: Primjer živog kutića u Područnoj školi Lukavec

Snimila: Božurić, V., 2018.

² <http://hrt.prikazuje.hrt.hr/434258/natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu> (23. svibnja 2018.)

Veliki vrtovi podrazumijevaju veće proporcije i u njima se mogu nalaziti drveće i grmlje te kako Grudiček (2005) navodi, vrtno-tehnički elementi kao što su kamenjari, putovi i staze po kojima se može šetati, vodene površine (npr. manje bare) kojima će se učenici moći koristiti za šetnju, odmor, igru ili kao prostor za učenje, spoznavanje novih sadržaja i ovladavanje novim vještinama. Škole osim manjih biljnih vrsta imaju grmlje i drveće koje je posađeno prije puno godina i sada već ima namjenu da učenicima stvara hlad ispred ili oko škole. Kao primjer navodi se *Osnovna škola Vukovina* koja je ove godine posadila voćnjak sa ukupno 26 sadnica te ima namjeru kroz idućih nekoliko godina, kada te sadnice porastu, sagraditi učionicu na otvorenom upravo u tom voćnjaku.

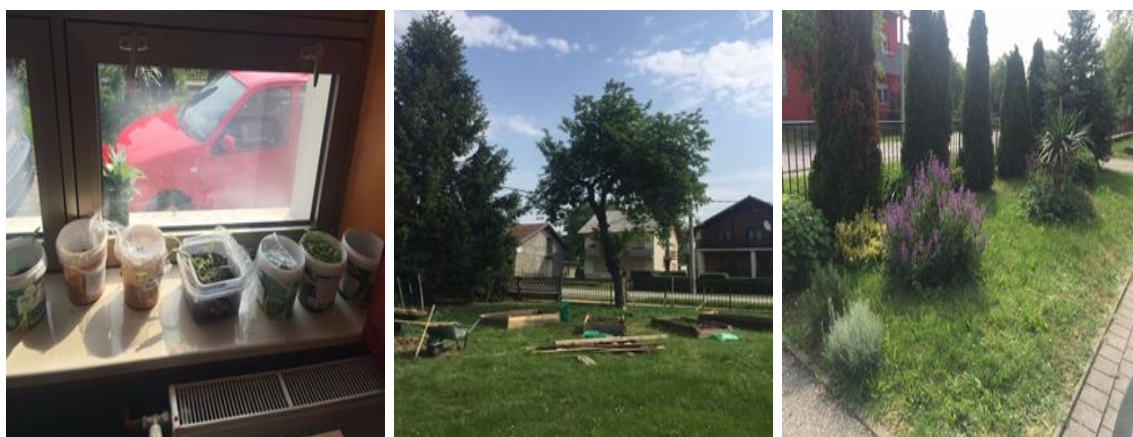
Slika 2. Voćnjak *Osnovne škole Vukovina*

Snimila: Božurić, V., 2018.

U oblikovanju većih školskih vrtova važno je ostvariti uravnotežen odnos između biljaka i prostora koji je slobodne namjene (Grudiček, 2005). Istražujući školske vrtove došlo se do saznanja da se školski vrtovi mogu podijeliti prema kategorijama: dio s drvenastim vrstama koje se najčešće nalaze ispred škole i služe kao hlad ili ukras, dio s voćem (voćnjak), dio s povrćem (povrtnjak), dio s ukrasnim biljem (cvjetnjak) i grmolikim biljkama te dio sa začинима. Ponekad navedeni dijelovi vrta mogu biti i izmiješani, odnosno, više biljnih vrsta može se nalaziti na istom prostoru. Kao primjer navodi se *Osnovna škola Slavka Kolara, Karavarsko* koja na istom mjestu ima različite vrste cvijeća, začina, voća, povrća te različite voćke i druge drvene vrste te grmove.

Slika 3. Školski vrt u *Osnovnoj školi Slavka Kolara, Kravarsko* – primjer školskog vrta s biljnim vrstama na jednome mjestu
Snimila: Božurić, V., 2018.

Slika 4. Školski vrt u *Osnovnoj školi Rakitovec* – primer disperznog školskog vrta
Snimila: Božurić, V., 2018.

Osim što je važno uz školu imati prostor s biljkama, isto tako je jednako važno i da djeca imaju prostor za igru i šetnju. Učenici koji većinu dana u školi provedu u učionici, rado će školski odmor i vrijeme nakon nastave provesti u prostoru izvan škole u prirodnom okruženju (Grudiček, 2005). Osim što veličina škole i veličina prostora oko škole utječe na izbor i broj sadnica, broj i izbor sadnica mogu također ovisiti i o motiviranosti učitelja te o angažmanu ravnatelja. Dovoljno motiviran učitelj će uz malo financijskih sredstava i malih mogućnosti prostora uspjeti ostvariti veće i bolje rezultate nego neki učitelj s više mogućnosti. Kao primjer toga navodi se *Osnovna škola Nikole Hribara* u Velikoj Gorici koja je uspjela iskoristiti svaki kutak unutrašnjosti te vanjski međuprostor škole kako bi se posadio što veći broj biljnih vrsti.

Slika 5. Školski vrt *Osnovne škole Nikole Hribara*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Kao što je već rečeno, izbor vrsta sadnica ovisi o izboru ravnatelja, učitelja i drugih suradnika škole. Grudiček (2005) navodi preporučene vrste koje bi se mogle uzgajati u školskim vrtovima:

- Preporučene trajnice za sunčana staništa su:

Achillea millefolium, *Achillea filipendulina*, *Rudbeckia*, *Coreopsis lanceolata*, *Aster novae*, *Paeonia lactiflora*, *Hemerocallis hybrida*, *Kniphofia uvaria*.

- Preporučene trajnice za sjenovita i polusjenovita staništa su:

Astilbe x rosea, *Hosta undulata*, *Bergenia cordifolia*, *Primula*, *Aquilegia hybrida*, *Dicentra spectabilis*.

- Preporučene biljne vrste balkonskog cvijeća za sunčana staništa su:

Verbena x hybrida, *Pelargonium peltatum*, *Pelargonium zonale*, *Petunia x hybrida*, *Surfinia*, *Bidens*, *Bacopa*, *Sanvitalia*, *Plectranthus*, *Ageratum houstonianum*, *Tagetes*, *Lobelia erinus*.

- Preporučene biljne vrste balkonskog cvijeća za polusjenovita staništa su:

Fuchsia hybrida, *Begonia semperflorens*, *Impatiens valleriana*, *Salvia splendens*.

- Preporučene biljne vrste stablašica su:

Pinus nigra, *Picea amara* "Pančić", *Abies nordmanniana*, *Cedrus deodara*, *Fraxinus excelsior*, *Prunus cerasifera*, *Malus floribunda*, *Acer saccharinum*, *Fagus sylvatica* "Atropurpurea", *Ailanthus glandulosa*

- Kao ukrasno i mirisno cvijeće preporučiti se mogu:

Magnolia kobus, Magnolia liliflora, Magnolia soulangiana, Liriodendron tulipifera, Catalpa bignonioides, Prunus serulata, Crataegus axiakantha, Amelanchier canadensis i dr.

Osim ovdje nabrojanih biljnih vrsti, uzgajati se mogu još mnoge druge biljne vrste i školski vrt može biti raznolik.

Namjena školskih vrtova se kroz povijest mijenjala. Nakon što je 1817. donesena naredba da svaka škola mora imati školski vrt iz kojih će besplatno davati sadnice mještanima, njegova namjena je isključivo bila proizvodne naravi. Kasnijih godina ta se namjena mijenjala i učitelji su sadnice mogli uzimati kući kao nagrade za svoj rad, a kasnije su i učenici bili ti koji su međusobno mogli razdijeliti sadnice radi dodatne motivacije za rad (Munjiza, 2003). Danas je situacija takva da se učenici i učitelji mogu slobodno hraniti plodovima koje su uzgojili u školskom vrtu. Uzgoj voća i povrća u školama teži ekološkom uzgoju bez špricanja. Škole mogu uzgojiti zdrave i ekološki prihvatljive voćke koje nisu ničime špricane, a čije će plodove učenici pod velikim odmorima moći doći ubrati i pojesti za užinu. Također se mogu proizvoditi i razni proizvodi od uzgojenih biljaka kao što su balzami, sapuni, kreme od nevena, maslačkov med i sl. Početni školski vrtovi održavali su se isključivo radi gospodarskih razloga, odnosno promicanja sadnje voća i povrća te njihove raspodjele mještanima. Kasnije su učenici i učitelji bili rasterećeni od ogromnih i nerealnih zahtjeva proizvodnje i školski su vrtovi tada imali karakter opće nastavnih i koristili su se isključivo u svrhu nastave (Munjiza, 2003).

Učitelji se na gradnju školskih vrtova mogu odlučiti i iz razloga da učenike potaknu na boravak na svježem zraku jer su današnji učenici previše zaokupljeni tehnologijom. Uz pojedine školske vrtove izgrađene su i klupe koje mogu poslužiti kao učionica na otvorenom. Također jedan od razloga je taj da učenici spoznaju kako teče razvoj jedne biljke od sjemenke pa sve do odrasle biljke. Pojedine škole u razredu imaju posijane sjemenke oko kojih se učenici brinu sve dok ne prokljaju i nakon toga ih presađuju u veće posude ili vanjski školski vrt.

Slika 6. Primjer uzgoja vlastitih sadnica u *Osnovnoj školi Novo Čiče*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Razlog sadnje školskog vrta može biti i taj da učenici teorijska znanja spoznaju u praksi i da kroz praktične vježbe spoznaju nova teorijska znanja. Primjerice kod upoznavanja dijelova biljke važno je biljku, osim na slici, vidjeti i uživo te dodirnuti i proučiti svaki dio biljke kako bi učeniku bilo što jasnije kakva je građa biljke. Školski vrt kod učenika može pridonijeti i razvoju vještina i pozitivnih osobina ličnosti. Školski vrt pridonosi razvoju odgovornosti, discipliniranosti, upornosti, točnosti, preciznosti, razvoju osjećaja za lijepo, važnosti uloge biljnih vrsti za život čovjeka i njihovo očuvanje, razvoju timskog rada, suradnje, slušanja uputa i dr. (De Zan, 2015). Učitelj je taj koji bi učenike trebao poticati i motivirati za rad u školskom vrtu te omogućiti razvoj svih ovih osobina.

„Učitelj svojim učenicima služi kao model ponašanja u okolišu; odnosi li se on s ljubavlju prema prirodi, takav oblik ponašanja prihvatit će i njegovi učenici. Od velikog je značaja da učitelj s djecom raspravi sve radnje u školskom vrtu s prirodoslovnog, poljoprivrednog i ekonomskog stajališta, a posebice sa stajališta očuvanja prirode, kako bi učenici znali što rade i zbog čega rade.“ (Andić 2016, str. 289)

2.1. Školski vrtovi u svijetu – izdvojeni primjeri

Školski vrtovi u svijetu imaju dugu povijest te su kroz povijest imali i različite ciljeve i prakse, a danas ponovno obnavljaju svoju važnost. U različitim povijesnim kontekstima, školski vrtovi su imali više različitih prioriteta koji su bili utjecani od strane politike i nastavnog programa. Na sjeveru Amerike, školski vrtovi služe za praktično učenje, kao mjesto na kojem se uče pokusi, znanost o okolišu, umjetnost i jezik. Promicatelji školskih vrtova zabrinuti su za mladež koja je u današnje vrijeme udaljena od prirode i jede iz nezdravih izvora hrane, stoga su pokrenuli interes za hranu i vrtlarstvo u školama pod nazivom "Edible school yard" (jestivi školski vrtovi).³ Cilj je promicati školske vrtove i integrirati ih u postojeći nastavni plan te osvijestiti njihove obrazovne i druge vrijednosti. Na jugu svijeta školski se vrtovi koriste za stručno poljoprivredno obrazovanje koje se pokazalo kao elastičan predmet kurikuluma (npr. Svazi, Bocvana, Uganda u Africi), unatoč protivljenju ruralizacije nastavnog plana i programa. Prije je glavna orijentacija školskih vrtova bila proizvodnja hrane koja će doprinijeti zaradu, ali i proizvodnja hrane koju će učenici konzumirati za vrijeme užine, a bit će zdrava. Takve su se inicijative pokazale neodrživima zbog nedostatka resursa, motivacije ili stručnosti. Međutim, neke zemlje kao što je na primjer Kostarika u Sjevernoj Americi, uspjele su održati politiku udruživanja školskih vrtova sa školskom prehranom i poboljšanjem dječje prehrane te prehrambenih navika. Mnogi sjajni primjeri škola i projekata u Kostarici to i dokazuju. Danas se od školskih vrtova očekuje da promiču sve veću sigurnost hrane koju djeca konzumiraju, zaštitu okoliša, sigurniji način življenja i bolju prehranu.⁴

U svijetu postoje različiti primjeri korištenja školskog vrta u nastavne i druge svrhe. Osnovna škola Babareng u Pretoriji (Južna Afrika) pretvorila je urbanu pustinju u povrtnjak i voćnjak koji ovisi isključivo o napornom radu, o prodaji hrane, recikliranju i povremenim donacijama. Škola u središnjoj Jamajci (Sjeverna Amerika) ima veliki organski vrt u kojem rade djeca u zajedništvu s osobljem i stanovnicima lokalne

³ A NEW deal FOR school gardens, Sherman, J.; <http://www.fao.org/docrep/013/i1689e/i1689e00.pdf> (13. svibnja 2018.)

⁴ A NEW deal FOR school gardens, Sherman, J.; <http://www.fao.org/docrep/013/i1689e/i1689e00.pdf> (13. svibnja 2018.)

zajednice. Vrt pruža hranu koju oni kasnije mogu uzeti kući ili prodati. Hikmet Ulubay internat u Turskoj ima satove poljoprivrede i dva velika staklenika u kojima djeca uzgajaju voće i povrće za obroke koje mogu konzumirati u kantini. U Washingtonu je osnovan "The White House food garden" koji su osnovala djeca iz Osnovne škole Bancroft i koja pruža hranu predsjedniku i njegovoj obitelji. Bivša prva dama Amerike Michelle Obama isticala je kako je najvažnija uloga educirati djecu o zdravoj prehrani s nadom da će djeca svoja znanja prenijeti na svoje roditelje i tako će se educirati cijela zajednica. Osnovna škola u Kaliforniji uči djecu kako uzgojiti zdravu i organsku hranu, kako očistiti i obraditi piletinu, kušati i usporediti hranu te ju pripremiti i jesti, a vrtlarstvo je kod njih uvedeno u nastavni plan i program te je obavezno.⁵

2.2. Povijest školskih vrtova u Hrvatskoj

Povijest školskih vrtova u Hrvatskoj seže u daleku prošlost i školski vrtovi postoje od kada i osnovno obrazovanje. Munjiza (2003) povijest školskih vrtova sagledava sa stajališta podjele škole na staru, novu i suvremenu školu. Pod starom školom podrazumijeva se period od početka organiziranog školstva do kraja 19. stoljeća s time da 17., 18. i 19. stoljeće dominiraju. Ona se temeljila na teorijskim znanjima i frontalnoj nastavi. Učenik je bio samo slušatelj koji je usvajao činjenice, a na odgojni rad se nije posvećivalo puno pažnje. Nova škola nastala je krajem 19. stoljeća kao protivljenje staroj školi i trajala je sve do kraja Drugog svjetskog rata. Učenik je bio aktivno uključen u proces učenja i veliku ulogu imali su samostalan rad učenika, kreativno izražavanje i individualizacija (Munjiza, 2003). Začetke školskih vrtova možemo pratiti još iz davne 1023. kada je izgrađen samostan sv. Benedikta na otoku Lokrumu. Tada su školski vrtovi bili sađeni uz crkveno-samostanske škole. Njihova uloga bila je razvoj poljodjelstva i obrta te uzgoj poljoprivrednih vrsta i sama obuka, odnosno odgoj i obrazovanje (Munjiza, 2003). Sljedeći podatak govori da su u blizini Dubrovnika između 1600. 1700. godine učenici nakon škole s učiteljem išli do vrta koji se nalazio uz kuću koja je pripadala obitelji Gjurmović gdje bi teorijska znanja naučili i u

⁵ A NEW deal FOR school gardens, Sherman, J.; <http://www.fao.org/docrep/013/i1689e/i1689e00.pdf> (13. svibnja 2018.)

praksi (Adamović, 1885 prema Munjizi, 2003). Među prvim vrtovima u sjevernoj Hrvatskoj na kojima su radila djeca uzgajao se dud kojim su se hranile gusjenice i proizvodile svilu. Svila je u vrijeme Marije Terezije bila vrlo važan materijal za ukrašavanje odjeće plemenitaša i svećenika. Kako je uvoz svile bio prilično skup, Carica je naredila sadnju duda i uzgoj svile stanovništvu, ali i učenicima u školama koje su plemići osnovali na svojim posjedima. Svilarstvo je bilo uvedeno u nastavni program narodnih osnovnih škola koje osnivala Marija Terezija. Narodnim školama nazivale su se pučke škole jer su bile pod vlašću narodnog gospodarstva i njihov zadatak bio je hranjenje svilca iako je to ponekad značilo i prekidanje nastave (Kolar-Dimitrijević, 2014).

„Obaveza uzgoja dudovog svilca utvrđena je između 1771. i 1774. i u Banskoj krajini, dakle Petrinji gdje se svilarstvo zahvaljujući Pejakoviću održalo do kraja 19. stoljeća. Barun von Beck, komandant novogradiške pukovnije stavlja početak svilarstva u Slavoniji 1765. godine, a to je godina kada se intenzivira i osnivanje novih narodnih škola. Ime Trgovačkog povjerenstva ukazuje da je svilarstvo trebalo poboljšati državni budžet koji je bio u velikim problemima. No narod se nije rado bavio ovom vrlo zahtjevnom i rizičnom proizvodnjom kod koje je trebalo mnogo rada, a uspjeh je bio vrlo upitan. No utjecaj svilarstva za razvoj škola u kojima su svilci i uzgajani jer su to bile jedine veće zgrade osim crkava bio je početak školskih vrtova.“ (Kolar-Dimitrijević 2014, str. 219)

Od 1777. spominju se školski predmeti kao što su „Nastava poljoprivrede“ i „Temelj domaće štednje i načelo gospodarstva“, a od 1849. godine provodi se naobrazba u voćarstvu, pčelarstvu i ženskim poslovima sa praktičnim dijelom nastave koja se mogla provoditi u školskim vrtovima. Od 1808. godine nagrađivali su se učitelji koji su se odlikovali u vođenju školskih pčelinjaka i svilogojišta, a počeli su ih uvoditi radi naredbe koja je donesena. Stroža naredba koja je uslijedila bila je iz 1817. godine kojom je naređeno osnivanje školsko-produkcijskih vrtova iz kojih će voćne sadnice morati podijeliti mještanima. Budući da se školski vrtovi nisu osnivali prema tome kako je bilo naređeno, 1857. došlo je do izricanja nove naredbe kojom je naređeno da uz svaku školu treba postojati i školski vrt koji treba biti voćarsko-proizvodni, a mještanima mora osigurati dovoljan broj sadnica. 1868. godine uvedeno je i obavezno voćarstvo u sve pučke škole kojima je uloga bila praktična podloga za gospodarsku nastavu koja se odvijala u učionicama, ali i gospodarsko-proizvodna jer su morali proizvoditi sadnice za mještane i besplatno ih dijeliti (Munjiza, 2003). 1871. i 1874. doneseni su prvi školski zakoni kojima su propisani školski vrtovi kao obavezni. Naređeno je da uz svaku školu

mora postojati i školski vrt koji će služiti za praktične vježbe iz gospodarstva, vježbaonica te zdenac za piće i potrebe učitelja.

Nakon donesenih zakona, uslijedila je 1878. godine i njihova konkretizacija kojom se naređuje da školski vrt mora biti minimalne veličine od 3000 m². Vrtovi su se slabije ostvarivali u praksi i bilo je problema oko njihova osnutka, pa je od te godine kao motivacija učiteljima za rad bila slobodno uzimanje svog prihoda odnosno proizvodnje od vrta. Kako su dotadašnji vrtovi uglavnom bili proizvodne namjere, 1905. godine Banska vlast u Nastavni plan i program uvodi naredbu da školski vrtovi trebaju biti isključivo nastavni, odnosno da služe samo potrebama nastave (Munjiza, 2003). Iako je vlast imala prevelika očekivanja po pitanju izgleda i funkcije školskih vrtova, ocjenjivanjem koje je provedeno 1913./14. godine ustanovljeno je da od 1259 vrtova u pučkom školstvu Hrvatske niti jedan vrt nije dobio ocjenu primjeren, dok je 878 vrtova (ili 69,7%) dobilo ocjenu dobar, 259 (ili 20%) vrtova dobio je ocjenu osrednji, a ocjenu loš dobila su 122 (ili 9,7%) vrta (Munjiza, 2003). Za vrijeme Prvog svjetskog rata mnogi su školski vrtovi strušeni. Školski vrtovi se zapuštaju i takvo stanje vlada i nakon Prvog svjetskog rata (Kolar–Dimitrijević, 2014). Za vrijeme Prvog svjetskog rata učenici su bili usmjereni na sakupljanje ljekovitih biljaka i proizvodnju lijekova za potrebe vojske. 1929. godine Hrvatska je već bila u novoj državi i zakon o školskim vrtovima koji su služili za potrebe nastave, ostao je kao obavezan. Godine 1933. u škole je uveden predmet „Opća poljoprivredna pouka“, a nastavni sadržaji su konkretizirani od prvog do četvrtog razreda. Sati iz poljoprivrede koji se izvode u školskim vrtovima provode se u prvom i drugom razredu osnovne škole, dok je za treći razred određeno gradivo iz općeg ratarstva, stočarstva, voćarstva i suzbijanja štetnika. Specijalno ratarstvo, vrtlarstvo, vinogradarstvo, pčelarstvo i voćarstvo predviđeno je za četvrti razred (Munjiza, 2003). Sukladno tome, 1936. godine kreće obnova školskih vrtova s kojom se pružala pomoć u vidu podjele sadnica i izgradnje školskih vrtova. Kako bi se imalo uvid u stanje školskih vrtova u Hrvatskoj, 1937./1938. godine provedena je anketa kojom je utvrđeno da od 1870 škola, 1408 škola ima školski vrt, s time da je njih 1081 u funkciji, što je bilo relativno dobro stanje s obzirom na stanje i uvjete u državi. (Munjiza, 2003.) Nakon Drugog svjetskog rata krenule su reforme u školstvu i uskoro je počelo osmogodišnje obavezno školovanje, a s njim i neke slobodne aktivnosti. Od slobodnih aktivnosti

osnivale su se zadruge i Munjiza (2003) navodi podatak da 1956. godine postoji već 188 školskih zadruga koje su imale različita usmjerenja (ratarska, voćarska, povrtlarska, cvjećarska, pčelarska i sl.). Od tada pa do 1990. dolazi do zatišja u pogledu školskih vrtova te se oni koriste jedino u sklopu školskih zadruga (Munjiza, 2003).

Nakon 1990. godine dolazi do reafirmacije i ponovne zainteresiranosti za školske vrtove koje je pokrenulo *Ministarstvo prosvjete i športa* u suradnji s UNICEF-om i Središnjim odborom učeničkog zadrugarstva. Pokrenuti su brojni seminari kojima se nastojalo educirati učitelje i profesore (Munjiza, 2003). Već trideset godina radi se na populariziranju školskih vrtova kroz različite projekte i emisije. Novinarka Lidija Komes kroz emisiju „Slušaj kako zemlja diše“ koja se emitira na Hrvatskom radiju nastoji promicati važnost povratka djece prirodnom okolišu. 6. i 7. ožujka 2013. godine u Zagrebu održani su „Dani održivog razvoja za mlade“ kojima se mlade, ali i starije željelo upoznati s konceptom urbanih vrtova. Udruga O.A.ZA.: Održiva Akcija Zajednici kroz projekt „Urbani vrtovi – Oaza za djecu“ surađuje s nastavnicima i uvodi djecu u praktične radionice koje su vezane za školski vrt. Ovim se projektom žele proširiti takozvani urbani vrtovi na što veći broj zagrebačkih škola.⁶ Udruga je 28. ožujka 2017. godine u *Osnovnoj školi Zaprude* u Zagrebu održala okrugli stol koji je nosio naziv „Urbani školski vrtovi – izazovi i mogućnosti“ kao dio projekta „Oaza za djecu“. Cilj tog okruglog stola bio je poticati suradnju u izgradnji i održavanju urbanih školskih vrtova koji bi djeci omogućili izvannastavne aktivnosti.⁷

2.4. Učeničke aktivnosti u školskim vrtovima (posebne pogodnosti nastave)

U prošlosti školski vrtovi služili su za proizvodne svrhe i bili namijenjeni razvoju gospodarstva mjesta. Školski vrtovi danas, osim ukrasa škole i za hranu učenicima, služe za potrebe nastave. Školski vrt je mjesto koje bi trebalo biti dobro raspoređeno, logički i funkcionalno osmišljeno, a temelji se na učeniku koji je aktivan i maksimalno uključen u takav odgojno obrazovni proces (Munjiza, 2003). Nastava u školskim vrtovima može

⁶ <http://www.ekomreza.org/clanak/odrzivi-razvoj-u-rukama-djece-na-primjeru-skolskih-vrtova/3182> (13. svibnja 2018.)

⁷ <http://oazainfo.hr/urbani-skolski-vrtovi-izazovi-i-mogucnosti/> (13. svibnja 2018.)

se održavati u obliku izvannastavnih aktivnosti (u sklopu cvjećarske grupe, eko skupine, zadruge i sl., ovisno o tome kako to organizira škola), u obliku redovne nastave (nastava Prirode i društva, korelacija s nastavom drugih predmeta ili nastava drugih predmeta koji se izvode u školskom vrtu kao u učionici na otvorenom) ili kao obilježavanje određenog dana (npr. Dan planeta Zemlje, prvi dan prirode). Škole nastavu u školskom vrtu uglavnom izvode jedan sat tjedno (za svaki razred ili za svaku izvannastavnu aktivnost), ali također i prema potrebi. Ako je taj tjedan potrebno, nastava se može izvoditi u većem broju sati (npr. kada se u proljeće sadi nešto novo, kada je potrebno okopati veći dio vrta i sl.). Slaćanac i Munjiza (2007) navode da je školski vrt posebno mjesto za povezivanje s nastavom, praktično provjeravanje stečenog teorijskog znanja u školi, ali i mjesto za usvajanje novih teorijskih znanja koja se mogu steći radom u školskom vrtu.

Slaćanac i Munjiza (2007) istražili su mogućnosti povezanosti nastavnih predmeta s radom u školskom vrtu te su došli do saznanja da se pojedine vježbe iz Hrvatskog jezika kao što je usmeno opisivanje (biljki, životinja, promjena u okolišu) mogu svrhovitije provesti u školskom vrtu jer je učenik tada u neposrednom odnosu s onime što opisuje. Likovna kultura povezati se može sa školskim vrtom tako što učenici nakon promatranja pojedine biljke, životinje koja se nastanila u školskom vrtu (ptica, kukac, leptir...), prirode (list, zimski pejzaž, livada...) slikaju ili crtaju, odnosno stvaraju likovno djelo. Glazbena kultura nije izravno povezana sa školskim vrtom i ne treba ju forsirati, ali neka naučena pjesma može se pjevati dok se radi u školskom vrtu. Također može se i zaplesati u ritmu prilikom odmora od rada pa tako nastavu možemo povezati i s Tjelesnom i zdravstvenom kulturom. Slične aktivnosti, kao što su hodanja, trčanja, skakanja, bacanja, hvatanja, gađanja, penjanja, puzanja i dr. također možemo u sklopu nastave Tjelesne i zdravstvene kulture provesti u školskom vrtu. Povezanost s matematikom Slaćanac i Munjiza (2007) razdijelili su prema razredima. Pa tako u prvom razredu školski vrt možemo povezati s odnosima među predmetima (veći – manji, viši – niži, dulji – kraći, unutar – izvan), u drugom razredu povezati možemo mjerenje opsega pravokutnika i opsega kvadrata s mjerenjem opsega vrta, gredice, posude u kojoj su posađene biljke i sl. U trećem razredu mjeriti se mogu dužine, mase i tekućine (npr. mjerenje količine tekućine koja je potrebna za zalijevanje neke biljke). U četvrtom

razredu mjeriti možemo površinu kvadrata i pravokutnika (mjerenje površine žardinjere ili visoke gredice).

Nastava predmeta Priroda i društvo najviše je povezana sa školskim vrtom koji ima veoma važnu ulogu u samom izvođenju nastave i bez njega se ne bi trebala provoditi, poglavito u trećem i četvrtom razredu osnovne škole. Važno je da one teme koji učenici usvoje u razredu, mogu imati prilike upoznati i na zorniji način, u vrtu ili prirodi. Slaćanac i Munjiza (2007) za prvi razred navode prirodoslovne teme kao što su biljke i životinje u jesen, biljke i životinje zimi, biljke i životinje u proljeće, rad ljudi u proljeće, biljke i životinje ljeti. Potrebno je da učenici promatraju biljke i životinje, njihove promjene tijekom godišnjih doba te njihov utjecaj na život ljudi. Teme koje se u drugom razredu mogu provesti u školskom vrtu su: Osnovno prirodno–zemljopisna obilježja zavičaja - nizinski zavičaj, Snalaženje u prostoru – glavne strane svijeta, Priroda - šuma, park i livada u jesen, biljke, životinje i ljudi zimi, biljke, životinje i ljudi u proljeće, biljke, životinje i ljudi ljeti te zaštita i čuvanje okoliša. U trećem razredu postoji veći broj tema koje pružaju znatne mogućnosti izvođenja nastave u školskom vrtu, a Slaćanac i Munjiza (2007) navode: Snalaženje u prostoru – stajalište i obzor, sporedne strane svijeta, snalaženje u prostoru po suncu i po nekim znacima na zemljištu, orijentacija uz pomoć kompasa, Vode u zavičaju – stajačice, živi svijet u stajaćim vodama, Podneblje i životne zajednice zavičajne regije - biljke i životinje u zavičaju, upoznavanje i istraživanje prirode, uspoređivanje i obrazlaganje promjena u životnoj zajednici tijekom godišnjih doba. U četvrtom razredu sadržaji su vezani za Uvjete života i Živu prirodu – život zelene biljke (građa biljke i sjemenke), razmnožavanje biljaka (građa cvijeta), život na travnjaku (biljke i životinje), bogatstvo šumskog pokrivača (drveće) (Slaćanac i Munjiza, 2007). Nastava u školskom vrtu učenicima će pomoći da bolje razumiju i da na stvarnim primjerima vide ono što nastavnim planom i programom trebaju naučiti. Stvarni primjeri će im pomoći da prošire i prodube svoje dotadašnje teorijsko znanje vezano za život biljki, životinja, godišnjih doba i sl.

Školski vrt treba dobro organizirati tako da se izmjenjuju i tjelesni i intelektualni rad. Intelektualni i tjelesni rad bi se trebali međusobno prožimati i nadopunjavati (Slaćanac i Munjiza, 2007). „*Kao prikladni i mogući oblici rada u školskom vrtu navode*

se eksperimenti, praktični radovi, različiti oblici samostalnoga i intelektualnoga rada na različitim izvorima“ (Slačanac i Munjiza 2007, str. 90). De Zan (2015) navodi aktivnosti koje se mogu provoditi u školskim vrtovima. Aktivnosti su raspoređene po razredima te se mogu provoditi već od prvog razreda. U prvom razredu učenici mogu učiti prepoznavati i imenovati biljke (povrće i cvijeće). U drugom razredu učenici mogu zajedno s učiteljem presađivati rasade povrća i cvijeća u gredice, a tijekom vegetacijske sezone mogu se provoditi aktivnosti plijevljenja i okopavanja biljki uz korištenje odgovarajućeg pribora i alata. U trećem razredu učenici izvode zahtjevnije aktivnosti kao što su pripremanje tla za sadnju određenim alatom, briga za uzgoj određenih biljki, gnojenje, okopavanje, zalijevanje, praćenje razvoja biljki i branje za hranu. Učenici također mogu dobiti i svoje gredice za koje brinu. U četvrtom razredu školski vrt zauzima veliku ulogu u nastavi Prirode i društva jer mnogi sadržaji zahtijevaju praktičnu nastavu. Učenici radom u vrtu bolje upoznaju ovisnost biljaka i ovisnost klijanja biljaka o vanjskim čimbenicima, utjecaj neočišćenog zraka na biljke i sl. (De Zan, 2015). De Zan (2015) navodi praktične radove koji se u vrtu mogu izvoditi: sadnja sjemenki, uzgoj biljke dok se ne dobije sadnica koja se može posaditi u vrtu ili presaditi u veću posudu, sadnja sadnice u vrt, grebicu, posudu ili nešto drugo, zalijevanje biljke, plijevljenje, okopavanje, branje plodova. Izvoditi se mogu još i ovi praktični radovi: obrađivanje zemljane površine za sadnju, kopanje gredica ili rupa, izrada proizvoda od dobivenih plodova te prodaja proizvoda. Prije izvođenja praktičnih radova, učenike prvo treba dobro teorijski pripremiti kao bi im bilo jasnije što i zašto u vrtu rade (De Zan, 2015).

2.5. Školski vrtovi u Hrvatskoj – stanje i perspektive

Razvoj školskih vrtova i njihova reafirmacija započinje od 1990. godine, a glavni reafirmatori bili su *Ministarstvo prosvjete i športa*, UNICEF i *Središnji odbor učeničkog zadrugarstva* koji je u sklopu *Hrvatske zajednice tehničke kulture*. Budući da se nakon rata radilo na obnavljanju, obnavljalo se i školstvo te su se gradile nove škole i obnavljale stare. Samim time uz škole se nastojalo izgraditi i školski vrt kada se već radila obnova. Središnji odbor imao je cilj obnoviti školske vrtove u sklopu zadruga ili drugih samostalnih aktivnosti. Kreće se s razvojem zadrugarstva koje se nije

razgraničavalo od školskog vrta pa se tako održavaju radionice. 1995. održana je ogledna radionica Rad u školskom vrtu (Poljoprivredna i veterinarska škola Arboretum-Opeka u Vinci) na kojoj je bilo riječ o izgledu školskog vrta, o sadnji, sjetvi, zaštiti bilja i sl., a glavne tri teme bile su školski vrtovi i njihova gospodarska funkcija, stanje školskih vrtova u Republici Hrvatskoj te prilog za biografiju o školskim vrtovima do 1918. godine. Radionice su probudile velike interese pa se stoga morao ograničavati broj sudionika (Munjiza, 2003).

„Prvim ohrabrenjima na tom području možemo smatrati sadnju lipe 27. ožujka 1996. godine u Kninu i formiranje prve školske gredice 5. travnja 1995. godine u Osnovnoj školi Žuti brijeg u Zagrebu koju je obavila tadašnja ministrica prosvjete i športa gospođa Ljilja Vokić“ (Večernji list, 1995 prema Munjizi 2003, str. 101)

Te je iste godine započeo i projekt *Školski vrtovi u osnovnim školama Hrvatske* iz kojeg je kasnije proizašao natječaj za najljepši školski vrt. Projekt je izradilo i prihvatilo *Ministarstvo prosvjete i športa*.

Budući da je Domovinski rat tek završio, država je za cilj imala psihički oporavak djece. Školski vrtovi bili su idealno sredstvo za to jer su oni učenicima omogućavali boravak na zraku, razvoj odgovornosti, smirenosti, stjecanje znanja i vještina, ali i prevenciju nepoželjnih oblika ponašanja. Također se radilo i na edukacijama nastavnika jer samo dovoljno motivirani i educirani nastavnici mogu poticati ponovni razvoj školskih vrtova. UNICEF i *Ministarstvo prosvjete i športa* provodili su razna savjetovanja i edukacije nastavnika. Daljnju i danas veliku ulogu u osposobljavanju učitelja i nastavnika te utjecaj na razvoj školskih vrtova imaju županije, općine i škole. Sve škole u Hrvatskoj i njihove društvene sredine nisu jednake pa stoga svaka škola ima svoje mogućnosti za razvoj (Munjiza, 2003). Škole se sve više okreću i nevladinim organizacijama i projektima. Postoji i radioemisija pod nazivom „Slušaj kako zemlja diše“ koja se emitira na Hrvatskom radiju, a za cilj ima popularizirati koncept školskih vrtova. Udruga O.A.ZA. (Održiva Akcija Zajednici) održava različite radionice i projekte kroz koje također promiče školske vrtove, ali kao takozvane „urbane vrtove“.⁸

⁸ <http://oazainfo.hr/urbani-skolski-vrtovi-izazovi-i-mogucnosti/> (13. svibnja 2018.)

Na poticaj već spomenute emisije „Slušaj kako zemlja diše“ na Hrvatskom radiju i voditeljice Lidijske Komes, 1994. godine pokrenut je projekt pod nazivom „Najljepši školski vrtovi u Republici Hrvatskoj“ na koji se mogu prijaviti sve škole sa svojim školskim vrtovima u Hrvatskoj koje za to imaju želju i misle da mogu konkurirati školskim vrtovima drugih škola. Škole se mogu natjecati u uređenju školskih vrtova i okoliša škole. Projekt provode Hrvatska radiotelevizija i *Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta*, ali uz potporu donatora koji najljepše školske vrtove i nagrađuju. Neki od vrtova koji su bili nagrađivani, zbog svoje ljepote i raznolikosti, postali su i turistička odredišta koja mogu posjećivati domaći i strani posjetitelji.⁹ Neke od njih su: Područna škola u Vrsinama iznad trogirске Marine sa submediteranskim vrtom, povijesni dubrovački vrt u Orašcu, raskošni cvjetnjaci i povrtnjak Srednje škole Matije Antuna Reljkovića u Slavonskom Brodu, botanički školski vrt Ostrog u Kaštel-Lukšiću u kojem su se prve sjemenke i sadnice sadile već prije četrdeset godina.¹⁰ Organizatori natječaja napominju kako za pobjedu uopće nije važno imati veliki školski vrt nego se znati dobro i marljivo brinuti o biljkama. Mali školski vrt neće umanjiti šansu za pobjedu. Na takav način, potiče se i manje i nerazvijene škole na osnutak školskog vrta i prijavu na natječaj. S obzirom na velike dobrobiti koje školski vrt može pružiti jednoj školi, radi se na što većem promicanju razvoja školskih vrtova po Hrvatskoj.¹¹ Važno je naglasiti i to da je projekt „Najljepši školski vrtovi u Hrvatskoj“ 2005. godine osvojio nagradu Europske federacije turističkih novinara za jedinstven ekološko-edukativni pristup mladima.¹²

2.5.1. Pobjednici na natječaju „Najljepši školski vrtovi u Hrvatskoj“ posljednjih 5 godina

Pobjedničku titulu za najljepši školski vrt 2012. godine u primorskoj Hrvatskoj dobila je *Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića* u Cisti Velikoj koja se nalazi u srcu

⁹ <https://www.skolskiportal.hr/clanak/1449-prijavite-se-za-najljepsi-skolski-vrt-u-hrvatskoj-2015-/> (20. svibnja 2018.)

¹⁰ <http://hrt.prikazuje.hrt.hr/358908/na-hrt-u-tradicionalna-dodjela-nagrada-najljepsi-skolski-vrtovi> (20. svibnja 2018.)

¹¹ <http://radio.hrt.hr/clanak/natjecaj-za-najljepse-skolske-vrtove-2015/47235/> (21. svibnja 2018.)

¹² <http://radio.hrt.hr/clanak/najljepsi-skolski-vrtovi/11463/> (21. svibnja 2018.)

Dalmatinske Zagore. Škola se nalazi uz „Rimsku cestu“, a učenici su oko škole posadili ruže, ružmarin i ostalo mediteransko bilje te su sve dijelove školskog vrta povezali sa stazicama od kamena. Pobjedu u kontinentalnoj Hrvatskoj odnijela je *Osnovna škola Viktora Kovačića* u Humu na Sutli koja je osvojila i Zlatnu povelju Hrvatske radiotelevizije. Škola se nalazi u najzapadnijem dijelu Krapinsko zagorske županije na slovensko-hrvatskoj granici. U okolišu škole nalazi se velik broj cvijeća, pa imaju čak i cvijeće koje raste oko povrtnjaka i služi kao zaštita povrća od štetočina. *Osnovna škola Dr. Franje Tuđmana* u Belom Manastiru koja je na području posebne državne skrbi osvojila je nagradu za najljepše obnovljen školski vrt, dok je *Osnovna škola Matije Gubeca* u Cerniku osvojila nagradu za kontinuirano lijep okoliš.¹³

Pobjednik najljepšeg školskog vrta primorske Hrvatske 2013. bila je *Osnovna škola Šime Budinića* iz Zadra. Škola se nalazi u središtu Zadra, a dvorište škole pretvoreno je u dekorativni vrt – cvjetnjak u kojem se nalaze mnogobrojne vrste sezonskog cvijeća, ukrasnih grmova ruža i oleandara, razne vrste penjačica i sl. Njihov vrt ima i gospodarsko-edukativnu ulogu jer imaju i 35 stabala maslina čije plodove svake godine beru i prerađuju, također imaju i limun, naranču, grejp, mandarinu i limetu, vinovu lozu, avokado, aromatično i ljekovito bilje te različito povrće. Pobjednik u kontinentalnoj Hrvatskoj te ujedno i dobitnik Zlatne povelje bila je *Osnovna škola Antuna i Stjepana Radića* iz Gunje koju okružuje veliki park sa starim stablima, a u području škole nalazi se i jezero. Okoliš škole uređen je s različitim skulpturama od domaće cigle u kojima se nalazi cvijeće. Nagradu za kontinuirano lijep okoliš odnijela je *Osnovna škola Antuna Bauera* iz Vukovara.¹⁴

Osnovna škola Žrnovnica odnijela je 2014. godine titulu za najljepši vrt primorske Hrvatske. U prostranom okolišu škole nalazi se prastara maslina – simbol Mediterana, a terase sa cvijećem odijeljene su kamenim zidicama i povezane stepenicama te predstavljaju tematske vrtove. Škola uzgaja masline, sukulente, ljekovito i aromatično bilje, agrume (limun, naranču, mandarinu, grejp i limetu) te autohtonu sortu žrnovske jabuke koja je davno bila hraniteljica tog kraja. Pobjednik kontinentalne Hrvatske, a ujedno i nositelj Zlatne povelje bila je *Osnovna škola Dragutina*

¹³ <http://radio.hrt.hr/clanak/najljepsi-skolski-vrtovi/11463/> (21. svibnja 2018.)

¹⁴ http://radio.hrt.hr/clanak/najljepsi-skolski-vrtovi-2013/45592 (21. svibnja 2018.)

Tadijanovića iz Petrinje koja je svoj prostor estetski i funkcionalno osmislila. U prostoru okoliša škole nalaze se stare lipe, zeleni travnjak, perunike, božuri, ružičnjak, živica od ligustruma i šimšira te voćnjak i povrtnjak. Nagrada za kontinuirano lijep okoliš dodijeljena je *Osnovnoj školi Mikleuš*.¹⁵

Od 130 škola koje su 2015. godine ušle u uži izbor, *Osnovna škola Dr. fra Karlo Balić* iz Šestanovca u Splitsko-Dalmatinskoj županiji odnijela je pobjedu za najljepši školski vrt primorske Hrvatske. Pobjednik u kontinentalnoj Hrvatskoj bila je *Osnovna škola Dragutina Lermana* iz Brestovca u Požeško-slavonskoj županiji. Zelenu povelju te godine osvojila je *Osnovna škola Ivan Goran Kovačić* iz Duge Rese u Karlovačkoj županiji.¹⁶

2016. godine, osim što su dodijeljene nagrade za najljepši školski vrt, dodijeljena i nagrada nekadašnjoj voditeljici projekta „Najljepši školski vrt“ Lidiji Komeš koja je taj projekt i radio emisiju vodila pune 23 godine. Projekt od 2016. godine na dalje preuzima Đurđica Čočić. Prvo mjesto i nagradu u kategoriji očuvanje tradicijskih uzgoja osvojila je *Srednja škola Ludbreg*.¹⁷ Nagradu za pobjednički vrt kontinentalne Hrvatske dobila je *Osnovna škola Josipa Zorića* iz Dugog Sela u Zagrebačkoj županiji. Zlatnu povelju za pobjednički vrt u primorskoj Hrvatskoj dobila je *Osnovna škola Mate Balote* iz Buja u Istarskoj županiji, a Zelenu povelju dobila je *Osnovna škola Žakanje* iz Žakanja u Karlovačkoj županiji.¹⁸

2017. godine na natječaj se prijavilo više od stotinu odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj, a proglašeni su pobjednici u nekoliko kategorija. Glavnu nagradu i zlatnu povelju Hrvatske radiotelevizije osvojila je *Osnovna škola Milana Langa* iz Bregane koja u okolišu škole ima hranilicu za ptice, malu baru, povrtnjak, voćnjak, mali park i cvjetnjak. Učenici te škole došli su do ideje da naprave svoju vegetu pa tako uzgajaju vlastitu mrkvu, peršin, celer i luk. Drugo mjesto osvojila je *Osnovna škola Grigora Viteza* iz Zagreba, a treće *Osnovna škola Davorina Trstenjaka*

¹⁵ <http://radio.hrt.hr/clanak/natjecaj-za-najljepse-skolske-vrtove-2014> (22. svibnja 2018.)

¹⁶ <http://www.hrt.hr/309398/magazin/dodijeljene-nagrade-najljepsim-skolskim-vrtovima-u-republici-hrvatskoj> (22. svibnja 2018.)

¹⁷ <https://aktualno.hr/srednja-skola-ludbreg-ima-najljepsi-vrt-u-hrvatskoj/> (23. svibnja 2018.)

¹⁸ <http://magazin.hrt.hr/360220/dodijeljene-nagrade-najljepsim-skolskim-vrtovima-u-rh> (23. svibnja 2018.)

koja je također iz Zagreba. *Osnovna škola Bartola Kašića* dobila je nagradu za najljepšu učionicu na otvorenome, za Zelenu povelju od *Fonda za energetske učinkovitost* dobila je *Osnovna škola Velika Pisanica* koja se nalazi u istoimenom mjestu. Srednja škola u Ludbregu dobila je nagradu za tradicijski uzgoj.¹⁹

2.5.2. Uvjeti natječaja „Najljepši školski vrt“

Ove godine natječaj je raspisan 5. ožujka 2018. godine i njime se poziva sve ravnatelje vrtića, škola i drugih odgojno-obrazovnih ustanova u Republici Hrvatskoj da se prijave na natjecanje u najljepšem školskom vrtu. Prijave su se primale na e-mail adresu najljepsi.vrtovi@hrt.hr do 31. ožujka ove godine, a prijavljeni su morali poslati popunjeni obrazac i tri fotografije svog školskog vrta te opis svog vrta s podacima koje biljne vrste uzgajaju i tko u školi sve radi u vrtu. Ovo je već 24. natječaj, odnosno 24. godina za redom da se traži najljepši školski vrt u Hrvatskoj. Cilj natječaja je potaknuti što više škola na osnutak školskog vrta te na prijavu na natječaj, ali i što veći boravak djece na otvorenom uz usvajanje znanja na praktičan način. Od ove godine na natječaj se mogu prijaviti i i domovi za djecu te domovi za odgoj djece i mladeži. Povjerenstvo ovog natjecanja obilazi školske vrtove s početkom u svibnju, a završit će tek u listopadu jer je svaki vrt potrebno pregledati i ocijeniti, ali isto tako školama će dati upute i savjete kako svoj vrt i poboljšati.²⁰

Povjerenstvo može dodijeliti više različitih nagrada, a neke od njih su Zlatna povelja Hrvatske radiotelevizije, nagrada za najljepši vrtić, najljepšu područnu školu, a postoje i nagrade po kategorijama, kao što su nagrada za najljepšu učionicu na otvorenome (nju dodjeljuje *Ministarstvo znanosti i obrazovanja*), nagrada za tradicijski uzgoj (dodjeljuje ju *Ministarstvo poljoprivrede*), Zelena povelja *Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost*, nagrada za najboljeg početnika, najangažiranijeg zaposlenika, neprekinutost ljepote okoliša, nagrada za nove ideje i još mnoge druge kojima se motiviraju škole i potiče briga o školskim vrtovima. Projekt se sve više širi pa se tako od

¹⁹ <https://www.srednja.hr/ekobiz/ekologija/najljepsi-skolski-vrt-hrvatskoj-nagraden-10-000-kuna-pogledajte-ga-uredile-ruke-malih-skolaraca/> (23. svibnja 2018.)

²⁰ <http://www.hrt.hr/433077/organizacija/hrvatska-radiotelevizija-raspisuje-natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu> (23. svibnja 2018.)

prošle godine projekt može pratiti na Hrvatskom radiju, Hrvatskoj televiziji i mrežnim stranicama Hrvatske radiotelevizije (hrt.hr), ali i na drugim društvenim mrežama kao što su facebook i sl. Kako bi projekt dobro funkcionirao, brine se nova urednica projekta Đurđica Čočić sa svojim producentom Robertom Flojharom i redateljicom Vesnom Švec Hercigonjom, a zaštitno lice projekta im je Karmela Vukov Colić. Ove godine, dodjele nagradi za pobjednike u natječaju „Najljepši školski vrt“ održat će se u studenom na Hrvatskoj radioteleviziji, a svečanost će biti emitirana u programu Hrvatske televizije i Hrvatskog radija. Do tada, novosti vezane za projekt mogu se pratiti u radijskoj emisiji „Slušaj kako zemlja diše“ i na facebook profilu „Najljepši školski vrtovi“.²¹

Povjerenstvo projekta ima pravo i ne dodijeliti nagradu za pojedinu kategoriju ukoliko misli da niti jedna škola nije udovoljila uvjetima za takvu nagradu, a isto tako može dodijeliti i nekoliko nagrada za jednu kategoriju ukoliko se smatra da škole ravnopravno konkuriraju jedne drugoj. Projekt se i ove godine provodi u suradnji s *Ministarstvom znanosti i obrazovanja*, a podupire ga *Ministarstvo poljoprivrede, Fond za zaštitu okoliša i energetska učinkovitost* te brojni donatori.²²

Primjer upitnika za natječaj „Najljepši školski vrt“ za 2018. godinu nalazi se u prilogu.

²¹ <http://www.hrt.hr/433077/organizacija/hrvatska-radiotelevizija-raspisuje-natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu> (23. svibnja 2018.)

²² <http://hrt.prikazuje.hrt.hr/434258/natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu> (23. svibnja 2018.)

3. ŠKOLSKI VRTOVI U TUROPOLJU

Prilikom terenskog istraživanja kontaktirane su škole: *Osnovna škola Vukovina* i njezine područne škole Mraclin, Rakitovec i Buševac, *Osnovna škola Novo Čiče* i njezine područne škole Bukevje i Veleševac, *Osnovna škola Eugena Kvaternika (Velika Gorica)* i njezine područne škole Dubranec i Lukavec, *Osnovna škola Slavka Kolara (Kravarsko)*, *Osnovna škola Eugena Kumičića (Velika Gorica)*, *Osnovna škola Nikole Hribara (Velika Gorica)* i njezine područne škole Gradići i Donja Lomnica, *Osnovna škola Jurja Habdelića (Velika Gorica)* i njezine područne škole Velika Buna i Šiljakovina, *Osnovna škola Velika Mlaka* i njezina područna škola Mičevac, *Osnovna škola Lekenik* i *Osnovna škola Ščitarjevo*. Škole koje su potvrdile da imaju školski vrt bile su: *Osnovna škola Vukovina*, područne škole Rakitovec i Buševac, *Osnovna škola Novo Čiče*, područne škole Lukavec i Dubranec, *Osnovna škola Kravarsko*, *Osnovna škola Eugena Kumičića*, *Osnovna škola Nikole Hribara* i njezine područne škole Gradići i Donja Lomnica, *Područna škola Velika Buna* i *Područna škola Mičevac*. Posjeti školskim vrtovima dali su prilike za prikupljanje novih teoretskih znanja o školskim vrtovima općenito i saznanja o školskim vrtovima u Hrvatskoj.

Prije obavljanja intervjua pripremljena su bila neka općenita pitanja koja su se postavljala prilikom svakog intervjua, a nakon njih, svaki je učitelj mogao dodati informacije za koje je smatrao da su važne za njegov školski vrt. Pojedini učitelji su ispričali i neke zanimljivosti koje su vezane za njihovu školu i školski vrt. Pitanja koja su postavljena tijekom intervjua su: Koji je učitelj u vašoj školi najviše zadužen za brigu o školskom vrtu? Koji razredi najviše brinu o održavanju školskog vrta? Koje vrste biljki imate u školskom vrtu? Odakle prikupljate sredstva za školski vrt? Kako je vaš školski vrt izgledao prijašnjih godina? Koliko dugo postoji vaš školski vrt u ovom obliku u kakvom je sada? Jeste li ikada pokušali saditi voće i povrće? (pitanje je postavljeno samo onim školama koje imaju jedino cvijeće) Postoji li izvannastavna aktivnost u sklopu koje se vodi briga o školskom vrtu? Proводи li se ta aktivnost kao cjelodnevna ili kao jedan sat tjedno? Jesu li učenici dovoljno aktivni oko brige o školskom vrtu? Pomažu li domari i čistačice u školskom vrtu? Kakvi su planovi za budućnost u vezi školskog vrta? Sve škole koje su odgovorile da imaju školski vrt, pristale su odgovoriti

na postavljena pitanja ili barem na dio pitanja. Većina učitelja bila je voljna i dodatno ispričati nešto vezano za povijest njihovog školskog vrta, neke zanimljivosti vezane za školski vrt i njihovu školu, reći nešto više o donatorima koji su im omogućili izgradnju školskog vrta i sl. Većina osnovnih i područnih škola u svom vanjskom ili unutarnjem prostoru ima barem cvjetnjak ili poneku voćku, a pojedine škole imaju uzorne vrtove koji mogu konkurirati na natjecanju za najljepši školski vrt ili već i konkuriraju. U nastavku slijedi popis osnovnih i područnih škola s popisom učitelja i profesora s kojima je obavljen intervju te rezultati, odnosno informacije koje su dobivene intervjuiranjem.

Tablica 1. Popis škola i intervjuiranih osoba

ŠKOLA	INTERVJUIRANA OSOBA
Osnovna škola Vukovina	Antun Greganić
Područna škola Buševac	Natalija Bobesić i Dunja Katulić
Područna škola Rakitovec	Tatjana Mikulin
Osnovna škola Novo Čiče	Lidija Robić
Područna škola Lukavec	Nadica Sedmak
Područna škola Dubranec	Martina Mamić
Osnovna škola Kravarsko	Ivančica Strgar
Osnovna škola Eugena Kumičića	Maja Đuričić
Osnovna škola Nikole Hribara	Branka Vican
Područna škola Gradići	Matea Karavanić
Područna škola Donja Lomnica	Bojan Lalić
Područna škola Velika Buna	Melita Zagorec
Područna škola Mičevac	Blaženka Čunčić

U *Osnovnoj školi Vukovina*, intervju je obavljen s profesorom vjeronauka Antunom Greganićem. Profesor je zadužen za dio školskog vrta u kojemu je voćnjak, dok je profesorica Melita Krkanić zadužena za cvjetnjak. Profesor Greganić sudjelovao je prošle godine u edukaciji permakulture ZMAGA (udruga „Zelena mreža aktivističkih grupa) kojom se nastojalo kroz 6 radionica po 3 sata educirati učitelje na području Turopolja koji su bili zainteresirani za uređenje školskih vrtova. Edukacija se provodila

u Vukomeriću na recikliranom imanju, gdje je i sjedište udruge. Nakon provedene edukacije koju su prošli zainteresirani učitelji iz škola na području Turopolja željela su se povući sredstva iz europskih fondova koja bi osnovnim i područnim školama omogućila izgradnju školskog vrta prema prostornim mogućnostima škole. Svaka škola koja je bila zainteresirana za školski vrt u području svoje škole, napisala je želje i zahtjeve, ali s obzirom na poteškoće kao što su nedostatak osoblja u područnim školama za vrijeme ljetnih praznika, projekt nije prošao. Profesor Greganić, potaknut edukacijom, ove se godine odlučio na sadnju voćnjaka koji se nalazi iza škole. Ovo proljeće, organizirao je cjelodnevnu sadnju 26 voćki na livadi od cca. 2000 kvadratnih metara. Dio sadnica je bila donacija obližnjeg rasadnika, a dio domaći uzgoj sadnica profesora Greganića. U sadnji su mu pomagali učenici sedmih i osmih razreda koji su članovi izvannastavne aktivnosti pod nazivom „Eko skupina“. Profesor je učenike podijelio u grupe po 15 učenika i svaka je grupa radila po jedan školski sat nakon čega je došla druga skupina. Profesor je rekao kako mu je puno lakše organizirati rad u manjim skupinama te na takav način svaki učenik zna što treba raditi i za koji je dio posla zadužen (jedan učenik kopa jamicu, drugi sadnicu stavlja u rupu, treći zagrnja i sl.). Voće koje su posadili bile su: trešnje, kruške, dunje, jabuke (stare sorte), višnje, breskve, šljive, lješnjaci i orasi. Odlučili su se za voćke kojima je potrebno manje špricanja, odnosno zaštićivanja kemikalijama.

Slika 7. Voćnjak iza *Osnovne škole Vukovina*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Profesor navodi kako je najvažniji razlog zbog kojeg se odlučio na sadnju voćnjaka ekološka prehrana djece jer će u idućih nekoliko godina djeca moći doći u voćnjak pod odmorom i ubrati voće za užinu koje će biti ekološki prihvatljivo i neće biti štetno za zdravlje. U sadnji su im najviše pomagali domari, pogotovo oko poslova gdje je bio potreban alat. Još jedan od razloga sadnje voćnjaka bio je i planiranje učionice na otvorenom. Kada voćke narastu, moći će svojim krošnjama stvarati hlad i tada će načiniti idealno mjesto za izgradnju učionice koja bi se mogla smjestiti na sredini voćnjaka. Profesor ističe kako veliku ulogu ima i ravnatelj koji je uvijek zainteresiran i prihvaća ovakve vrste projekata. Drugi dio školskog vrta čini cvjetnjak za koji je zadužena profesorica Biologije, a nalazi se lijevo od samog ulaza u školu.

Slika 8. Cvjetnjak ispred *Osnovne škole Vukovina*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Cvjetnjak ograđuju dvije drvene grede u kojima je posađeno cvijeće, a donacije su pilane „Pukanić“ koja se nalazi u mjestu pokraj Vukovine. U cvjetnjaku se nalaze karanfili, lavanda, smilje, maćuhice i još neke trajnice koje su također bile donacije rasadnika, a o njima brinu učenici nižih razreda zajedno s učiteljicama. U krugu škole, nalazi se još i poneka žardinjera u kojoj je također ukrasno bilje.

Slike 9. Žardinjere ispred *Osnovne škole Vukovina*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Povrće nemaju i za sada ga ne planiraju niti imati. U planu im je posaditi nekoliko lipa i zamijeniti voćke koje neće uspjeti. *Osnovna škola Vukovina* ima i 3 područne škole (Područne škole Buševac, Rakitovec i Mraclin) s čijim je učiteljima obavljen intervju. Područna škola Mraclin izjavila je da nema školski vrt niti ništa od biljaka o kojima bi se brinuli učenici i koristili za nastavu.

U *Područnoj školi Buševac*, intervju je obavljen s učiteljicom Natalijom Bobesić te učiteljicom Dunjom Katulić koja je voditeljica cvječarske grupe. Na lijevoj i desnoj strani od ulaza u školu nalazi se školski vrt, odnosno cvjetnjak kojeg razdjeljuje ulaz u školu.

Slika 10. Cvjetnjak ispred *Područne škole Buševac*

Snimila: Božurić, V., 2018.

U održavanju cvjetnjaka sudjeluju svi učenici od prvog do četvrtog razreda, a sadnice nabavljaju novcem koji su prikupili skupljanjem starog papira i od donacija roditelja. Ove su godine školskim sredstvima kupili sjemenke trave, maćuhice i zemlju. Školski

vrt ovakvog je oblika već dugi niz godina, jedino je ove godine dodan i kamenjar (kamen su dobili kao donaciju od jednog roditelja) u kojem je posađeno nekoliko trajnica. U radu im pomaže čistačica, a nastava izvannastavne aktivnosti Cvjećari izvodi se jedan sat tjedno i prema potrebama. Učiteljica Dunja Katulić navodi kako je prije 20-ak godina bilo pokušaja s povrćem, ali se od toga odustalo budući da je povrće preko ljeta propadalo jer se nije imao tko o njemu brinuti. Prije nekoliko godina ponovno je bilo pokušaja sa sadnjom povrća kada su došli studenti hortikulture koji su iskopali jednu nisku gredicu iza škole i u njoj posadili nekoliko vrsta povrća, međutim i to je propalo iz istog razloga. Od tada se sadi samo cvijeće jer kažu da jedino za to imaju uvjete, a i to ovisi o donacijama roditelja. Proširivanje nemaju u planu.

Područna škola Rakitovec ove je godine odlučila proširiti školski vrt. Intervju je obavljen s učiteljicom Tatjanom Mikulin i prisustvovalo se izgradnji visokih gredica. Učiteljica Mikulin navodi kako su prije šest godina imali mali prizemni školski vrt koji je prilikom ljeta znao propasti i bio je pokošen od strane domara, stoga su se sada odlučili na visoke gredice oko čije su se izrade uključili očevi učenika. Daske za gredice bile su donacija učitelja Grahovca, a ostali materijal, kao što su sjemenke i mrežice, kupili su novčanim sredstvima koja su zaradili skupljanjem starog papira, starih čepova i baterija. Učenici su vrlo angažirani, vole boraviti u prirodi i pomagati oko uzgoja svih vrsta biljki. Plan je da svaki razred ima svoju gredicu o kojoj će brinuti, a o cvijeću i začinima će brinuti zajednički. U gredice planiraju posaditi već pripremljene sadnice rajčice, paprike, zelja, mrkve, luka i salate. Cilj je da djeca vide razliku između korjenastog, zeljastog i plodovitog bilja.

Slika 11. Visoke gredice ispred *Područne škole Rakitovec*
Snimila: Božurić, V., 2018.

Djeca će plodove moći konzumirati, ali i ponijeti kući (posebno učenici slabijeg imovinskog statusa). Također će se posaditi i više vrsti od svake povrtnice (npr. rajčice) kako bi učenici spoznali da postoji više sorti određene vrste povrća. Ispod jabuke koja je stara preko 60 godina planiraju napraviti spiralnu gredicu u koju će posaditi začine koje su za sada u učionici: bosiljak, origano, menta, majčina dušica, matičnjak, mažuran, smilje, ružmarin, a planiraju im dodati i kamilicu. Ispred škole je i cvjetnjak koji je tamo već 30-ak godina te u njega planiraju dodavati i poneki cvijet po potrebi. Imaju i božur koji sada već broji i 30 godina. Imali su i grmove šimšira koje je napao moljac pa su ga morali iščupati, a pelin, koji su posadili prije nekoliko godina pojeli su puževi. Čemprese i smreku dobili su kao donaciju prije nekoliko godina. Iza škole nalazi se učionica na otvorenom i hrast koji je star preko 90 godina te orasi i jabuke koje broje već 30 godina.

Slika 12. Učionica na otvorenom i hrast iza *Područne škole Rakitovec*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Također imaju i mladu trešnju i višnju koje su posadili prije dvije godine. Čistačica im pomaže oko održavanja, a uz svaku biljku će staviti oznaku o čemu se radi kako bi se učenici mogli bolje snalaziti. U planu im je izgraditi i jezerce iza škole, a sljedeće godine planiraju se prijaviti na natječaj „Najljepši školski vrt“.

U novootvorenoj *Osnovnoj školi Novo Čiče* intervju je obavljen sa učiteljicom Lidijom Robić, voditeljicom cvjećarske grupe. Učiteljica Robić zajedno je s učenicima od prvog do četvrtog razreda zadužena za brigu oko cvjetnjaka, dok je vjeroučitelj Dalibor Pribanić s učenicima od petog do osmog razreda zadužen za voćke koje su posađene prošle godine. Njihova škola ove je godine proglašena i eko školom, a prošle godine dobili su i učionicu na otvorenom pokraj koje su posadili voćke (jabuke, višnje, šljive).

Slika 13. Učionica na otvorenom i voćnjak pored *Osnovne škole Novo Čiče*
Snimila: Božurić, V., 2018.

U učionicama se uzgajaju sadnice. Od roditelja dobiju sjemenke koje nakon što se razviju u sadnice, presađuju u veće posude ili u vanjski cvjetnjak. Učiteljica navodi kako ljetnice najčešće kupuje ravnateljica, a nešto dobiju i od donacije roditelja. U vanjskom cvjetnjaku trenutno imaju maćuhice, ruže, puzavce, ukrasno drveće, kane i ukrasne vrbe.

Slike 14. Cvjetnjak ispred *Osnovne škole Novo Čiče*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Cvjetnjak se održava već tri godine, odnosno od otvorenja škole, ali ponekad se zna dogoditi da im sadnice unište stariji učenici. Izvannastavna aktivnost se održava jedan sat tjedno, međutim učiteljica Robić ističe kako je to premalo vremena da se sve odradi pa tako učenici dobrovoljno pomažu i van satnice. Zadatak učenika je sadenje, zalijevanje, plijevljenje, a čistačice pomažu oko okopavanja. Trenutno nemaju ništa od povrća, ali učiteljica se nada da će se školski vrt u budućnosti i proširiti. Osnovna škola ima i dvije područne škole, ali one nemaju školski vrt.

Osnovna škola Nikole Hribara nalazi se u Velikoj Gorici, a intervju je obavljen s profesoricom Biologije Brankom Vican. Škola ima živi kutak i školski vrt u međuprostoru škole u koji se može doći jedino iz unutarnje strane škole. Učiteljica Vican voditeljica je izvannastavne aktivnosti koja se održava jedan sat tjedno (prije je bilo 2 sata tjedno) za svaku grupu, a ima ih tri. U izvannastavnu aktivnost uključeni su učenici petih, šestih i sedmih razreda. Učiteljica, osim u okviru izvannastavne aktivnosti, o biljkama brine i za vrijeme odmora ili kada ima slobodnog vremena. Također, preko ljetnih praznika dolazi u školu zalijevati i plijeviti biljke kako one ne bi propale. Učiteljica navodi da je u školi toliko biljaka da se ne zna ni točan broj, a niti naziv svake vrste. Neke od biljaka koje imaju u školi su: ginko, aloa, kaktusi, benjamin, drvo života, asparadus, pelargonije, kalahoje, adami, savelije, sansavere, magnolija (dobivena na poklon od grada), perunika, filodendron i paprati koje su smještene na mjesta gdje nema svjetla.

Slika 15. Živi kutić *Osnovne škole Nikole Hribara*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Također su posadili i začinsko bilje od kojih se neko nalazi u učionicama, a drugo u međuprostoru škole: metvica, smilje, lavanda, menta. U međuprostoru škole nalaze se još: pustinjske ruže, potočnice, ruže, agava, forzicija, ginko, različite vrste grmolikog bilja i dr.

Slika 16. Školski vrt u međuprostoru *Osnovne škole Nikole Hribara*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Učiteljica navodi da se ništa od biljaka ne kupuje, odnosno sve što imaju dobivaju kao donacije roditelja, grada ili učiteljica. Prijašnjih godina su imali samo dio biljki, a unazad četiri godine školski vrt se uvelike proširio, isključivo radi angažmana profesorice Vican. Škola ima i životinje u živom kutku kabineta, a za njega je zadužena profesorica Kemije. Za vrijeme školskih praznika životinje se podjele učenicima koji se za to vrijeme brinu o njima, a kada se vrte u školu vraćaju i životinje. Od djelatnika škole učiteljici Vican pomaže jedino domar koji kosi travu, a ostalo učiteljica obavlja zajedno s učenicima. Zasad nemaju ništa od voća i povrća, ali se nadaju da će i to imati u budućnosti. Učiteljica je iznimno predana u svom angažmanu oko biljki i svoju motivaciju prenosi na učenike koji joj s radošću pomažu. *Osnovna škola Nikole Hribara* ima dvije područne škole (*Područna škola Donja Lomnica* i *Područna škola Gradići*) koje imaju svoje školske vrtove.

Područna škola Gradići ispred škole ima cvjetnjak koji je razdijeljen na dijelove (cvijeće u gumama, žardinjerama, posudama). Cvijeće se sadi samo jednom godišnje (npr. ove godine za Dan planeta Zemlje) i učenici nakon toga više ne brinu o cvijeću. Nema izvannastavne aktivnosti. Učenici na dogovoreni dan donose po jedan cvijet (maćuhice, hortenzije, čemprese, jaglace...) koji potom sade u cvjetnjak kako bi obilježili određeni datum. Učiteljica Matea Karavanić, s kojom je obavljen intervju, ističe kako ne planiraju proširivati školski vrt jer nemaju vremena niti uvjeta za to.

Slika 17. Cvjetnjak u *Područnoj školi Gradići*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Područna škola Donja Lomnica također ima manji cvjetnjak koji se sadi jednom godišnje, a kasnije učenici povremeno, za vrijeme Sata razrednika ili Prirode i društva pomažu oko održavanja biljki. Izvannastavne aktivnosti nema. Cvijeće koje imaju su

maćuhice, potočnice, tulipani, lavanda i dr. Svo cvijeće su donirali roditelji, a u okolišu škole nalaze se i voćke (dvije breskve i jedna trešnja).

Slika 18. Cvjetnjak u *Područnoj školi Donja Lomnica*

Snimila: Božurić, V., 2018

Osnovna škola Eugena Kumičića koja je ujedno proglašena i eko školom, nalazi se u Velikoj Gorici, a intervju je obavljen s profesoricom informatike i voditeljicom ekološke skupine Majom Đuračić. Škola ima tri „eko skupine“, dvije za niže razrede i jednu za više razrede (iako niži razredi najviše brinu o biljkama). Dio biljaka nalazi se u unutrašnjosti škole, dio u međuprostoru škole, a dio izvan škole. Nešto biljaka dobivaju putem donacija roditelja, a nešto kupe sami kao škola. Od voća imaju jedino jabuke, a u planu je posaditi i još voćki. Za sada su pripremljene i iskopane rupe u međuprostoru škole za nove sadnice.

Slika 19. Školski vrt u međuprostoru *Osnovne škole Eugena Kumičića*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Od cvijeća imaju nešto trajnica, ali i nešto sezonskog cvijeća kao što su maćuhice i tulipani. Nedavno su posadili i začine od kojih se dio nalazi vani u visokoj gredici, a dio unutar škole (lavanda, ružmarin, smilje, metvica, timjan i melisa).

Slika 20. Školski vrt u međuprostoru *Osnovne škole Eugena Kumičića*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Profesorica ističe kako se škola tek prije pet do šest godina počela intenzivnije baviti školskim vrtom, a u planu im je i proširivanje. Želja im je napraviti visoke gredice koje bi se nalazile iza škole i u koje bi mogli saditi različite vrste povrća. Nastava se održava jedan sat tjedno, a u pomoć priskaču i čistačice, pogotovo kada je potrebno okopavati

biljke. Učenici su iznimno aktivni i brzi te sami siju, sade, presađuju, zalijevaju i plijeve. Najveći problem koji imaju su učenici koji preko vikenda unište cvijeće. Nedavno im je uništen velik broj tulipana što djeluje demotivirajuće na učiteljice, ali i na učenike škole.

Slika 21. Školski vrt *Osnovne škole Eugena Kumičića* ispred škole

Snimila: Božurić, V., 2018.

Djelatnici *Osnovne škole Eugena Kvaternika i Juraja Habdelića* koje se također nalaze u gradu Velikoj Gorici izjavili su da nemaju školske vrtove, ali da njihove područne škole imaju. *Osnovna škola Eugena Kvaternika* ima *Područne škole Dubranec i Lukavec*.

U *Područnoj školi Lukavec* intervju je obavljen s učiteljicom Nadicom Sedmak Velkovski koja je pokazala svoj skroman živi kutić koji se nalazi unutar škole u nekoliko vaza. Ispred škole je školski vrt s nekoliko voćki, ali o njima uglavnom ne brinu učenici. Njihova škola je također bila na popisu za projekt europskih fondova, ali budući da projekt nije zaživio, školski vrt je ostao nepromijenjen. Izborne aktivnosti nema, a učenici pod odmorima zalijevaju trajnice. Novo cvijeće se ne sadi i ne ulaže se u

njih jer nemaju dovoljno sredstava. Na prvom mjestu im je da kupe nove klupe jer ih nemaju dovoljno, a željeli bi kupiti i nove laptope te bolje opremiti učionice.

Slika 22. Živi kutić *Područne škole Lukavec*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Područna škola Dubranec također je bila na edukaciji koju je provodio ZMAG u Vukomeriću i na popisu za europske fondove. Škola ima maleni cvjetnjak ispred ulaza u školu u kojem se nalaze maćuhice i druge trajnice, pustinjske ruže te različite vrste grmolikih biljki. Učenici u sklopu izvannastavne aktivnosti Cvjećari održavaju biljke. Nemaju konkretnu satnicu nego brinu o biljkama prema potrebama. Učiteljica Martina Mamić je izjavila kako trenutno nažalost nemaju uvjeta i prostora za proširenje. Nadali su se kako će dobiti sredstva od Europske Unije, ali to se nažalost nije ostvarilo.

Slika 23. Cvjetnjak ispred *Područne škole Dubranec*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Osnovna škola Jurja Habdelića koja nema školski vrt ima *Područne škole Veliku Bunu i Šiljakovinu*. *Područna škola u Šiljakovini* nema školski vrt, dok *Velika*

Buna ima jedan manji cvjetnjak u kojemu se nalaze jaglaci, tulipani, mućuhice, perunike, ruže, karanfili, sibirske potočnice i puzavice. Izbornu aktivnost nemaju nego o biljkama brinu za vrijeme Sata razrednika i za vrijeme obilježavanja Dana Jurjeva (s obzirom na to da im osnovna škola nosi ime Jurja Habledića). Prijašnjih godina su intenzivnije radili na stvaranju školskog vrta, a sada ga uglavnom samo održavaju. Biljke dobivaju kao donacije roditelja, a ove godine su posadili i nešto jagoda koje su uspjele. Također imaju i nekoliko voćki (šljiva kod igrališta, šipak iza nogometnog gola na igralištu), a namjera im je posaditi i jabuku. Svi učenici sudjeluju u brizi oko biljki, a nedavno su i oslikali komposter koji će im idućih godina služiti kao pomoć u uzgoju biljki. Učiteljica Melita Zagorec navodi kako se nada da će se idućih godina školski vrt prošiti još više te da će moći dodati i još neke nove vrste koje trenutno nemaju.

Slika 24. Komposter i školski vrt *Područne škole Velika Buna*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Kontaktirani su i djelatnici *Osnovne škole Lekenik* i *Osnovne škole Ščitarjevo*. Iz *Osnovne škole Lekenik* izjavili su da nemaju školski vrt, dok su u *Osnovnoj školi Ščitarjevo* naveli kako su do prošle godine bili eko škola i jedna je kolegica vodila eko skupinu, međutim ove godine je premalo učenika pa se od toga odustalo.

Osnovna škola Velika Mlaka također nema školski vrt, a u svojoj *Područnoj školi Mičevac* imaju izvannastavnu aktivnost koja se provodi u sklopu zadruge, a ispred škole imaju nekoliko drvenastih biljki: lješnjak, orah, trešnju, kesten i nekoliko borova. Također imaju i bazgu, drijenac, jorgovan. Od cvijeća maju ruže, lavande i irise koje

svake godine dobivaju kao donacije roditelja ili kupe kao škola. Školski vrt postoji otkad je izgrađena škola te se kroz godine prilagođavao željama učitelja. Učiteljica Blaženka Čunčić prisjeća se kako je prije mnogo godina jedna žena učitelja imala vlastiti vrt u vanjskom prostoru škole koji su učenici mogli promatrati, ali nisu morali brinuti o njemu. Zasad nemaju želju za proširenjem i planiraju samo obnavljati i održavati ove biljne vrste koje imaju trenutno.

Na samom rubnom dijelu Turopolja, koje već pripada Vukomeričkim goricama, smjestila se *Osnovna škola Slavka Kolara* u naselju Kravarsko koja ima uzoran i raznolik školski vrt, a prošle je godine dobila i nagradu za Najljepši početnički školski vrt. Intervju je obavljen s učiteljicom Ivančicom Strgar i učiteljica navodi kako djeca sve manje vremena provode u prirodi pa je i to bio jedan od razloga zbog kojeg su se odlučili na uzgoj školskog vrta. Sami školski vrt nalazi se iza škole i njegova je izgradnja započela prije četiri godine. Vrt je ograđen ogradom, a daske za ogradu, daske za gredice i kompostište dobili su kao donaciju od pilane Cvitaš iz Buševca. Prije početka gradnje vrta imali su dogovor i napravili su nacrt što će, gdje i kako biti posađeno. Prijašnjih godina imali su samo jednu gredicu, a na mjestu gdje je sada vrt bila je ledina. Roditelji su donirali velik broj cvijeća i sjemenki, začine su dobili od sponzora, a nešto su donirale i same učiteljice. Sadnice sami uzgajaju, a ono što ne uspije kupe novcima koji zarade prodajom proizvoda koje izrađuju (sapuni, balzami, kreme od nevena i dr.). Proizvode izlažu i prodaju na smotrama i sajmovima. Od voća u vrtu imaju tri breskve i jednu smokvu koja je prošle godine dala prvi plod (bilo ih je četiri, ali nisu sve uspjele). U školskom vrtu u visokim gredicama imaju bosiljak, jagode, lavandu, blitvu, peršin, zelenu salatu, neven, kadulju, ogrozđ te različito tradicijsko cvijeće. U školskom vrtu imaju i učionicu na otvorenom gdje učenici vole provoditi vrijeme, a prostor ispred škole ukrašen im je različitim trajnim cvijećem i grmovima. U planu im je proširenje školskog vrta i izgradnja manjeg jezera koji bi bio projekat viših razreda s korelacijom nastave Kemije, Biologije, Fizike i Tehničke kulture.

Slika 25. Školski vrt *Osnovne škole Slavka Kolara, Kravarsko*

Snimila: Božurić, V., 2018.

Tablica 2. Stanje školskih vrtova na području Turopolja

NAZIV ŠKOLE	CVIJEĆE/UKRASNO BILJE	VOĆKE I DRUGE STABLAŠICE	POVRĆE	ZAČINI
OŠ Vukovina	+	+	-	-
PŠ Buševac	+	-	-	-
PŠ Rakitovec	+	+	+	+
OŠ Novo Čiće	+	+	-	-
OŠ Nikole Hribara	+	+	-	+
PŠ Gradići	+	-	-	-
PŠ Donja Lomnica	+	+	-	-
OŠ Eugena	+	+	-	+

Kumičića				
PŠ Velika Buna	+	+	-	-
PŠ Dubranec	+	-	-	-
PŠ Lukavec	+	+	-	-
PŠ Mičevac	+	+	-	-
OŠ Slavka Kolara Kravarsko	+	+	+	+

Izvor: Vlastito istraživanje, 2018.

4. ZAKLJUČAK

Školski vrtovi imaju važnu ulogu u procesu odgoja i obrazovanja učenika. Školski vrt učenicima pomaže da teorijska znanja povežu s praksom, odnosno da ono što nauče imaju prilike vidjeti i na stvarnim primjerima. Rad u školskom vrtu pomaže učenicima i u razvoju nekih pozitivnih osobina kao što su razvoj odgovornosti, preciznosti, točnosti, razvoj osjećaja za lijepo, razvoj sposobnosti aktivnog slušanja, rada prema uputama i sl. Školski vrt bi kod učenika trebao razvijati i ljubav prema prirodi.

Interes za razvoj školskih vrtova u nas ponovno jača od 1990. godine, da bi se unazad nekoliko godina primijetio još veći napredak. Iz informacija dobivenih istraživanjem može se zaključiti da većina škola na području Turopolja ima školski vrt. Najviše škola odlučuje se za cvjetnjak i voćnjak jer je njih najlakše održavati. Četiri škole u svom školskom vrtu imaju začine, a samo dvije škole odlučile su se za uzgoj povrća koji iziskuje puno više truda. Iz intervjua koji su obavljeni s učiteljicama može se zaključiti da su se broj i veličina školskih vrtova povećali unazad nekoliko godina. Teži se napretku školskih vrtova, iako pojedine okolnosti otežavaju taj proces (npr. nedostatak financijskih sredstava). Područne škole uglavnom vlastitim novcem financiraju sadnice (sakupljanjem starog papira, skupljanjem čepova i sl.) ili se od roditelja traže donacije. Također, jedan od razloga koji negativno djeluje na proširenje školskih vrtova je problem njihova održavanja tijekom ljetnih praznika. U osnovnim školama preko ljeta povremeno dolaze čistačice koje zalijevaju ili okopavaju biljke, međutim u manjim područnim školama gdje je škola zatvorena preko ljeta, nema tko brinuti o biljkama. Stoga manje škole često odustaju od uzgoja povrća i drugih zahtjevnijih biljnih vrsti. Svakako treba pohvaliti učitelje koji su motivirani da i u svoje slobodno vrijeme dolaze u školu brinuti o biljkama.

Rad u školskom vrtu ima značajan odgojni učinak na učenike. Učitelji smatraju da će učenici koji su zainteresirani za rad u školskom vrtu, tu ljubav prenijeti i u svoj dom gdje će svojim roditeljima pomagati oko sadnje i zalijevanja cvijeća, pa možda i oko sadnje i branja voća i povrća. Isto tako, učenik koji cijeni prirodu znat će je i čuvati. Neće doći na ideju da uništi ili iščupa neku biljku koju vidi u svom okruženju, a neće niti bacati smeće i tako zagađivati okoliš. Učitelji smatraju kako učenici provode previše

vremena na računalu i mobitelu te kako je ovo idealan način da se učenike potakne na boravak u prirodi.

Školski vrt, osim učenicima, dobrobit može donijeti i samoj školi. Plodovi koji se dobiju od posađenih voćki učenici mogu jesti za užinu, a povrće koje se dobije može se razdijeliti učenicima slabijeg imovinskog stanja. Začini se mogu koristiti u školskoj kuhinji kao dodatci jelima koje kuharice spremaju za užinu. Dobiveni novac škole mogu uložiti u nove sadnice, ali i kupiti, primjerice, novo računalo, pametnu ploču i dr.

Država bi u većoj mjeri trebala preuzeti inicijativu, škole poticati na osnivanje školskih vrtova te ih pomagati financijskim sredstvima. Također bi učitelje i profesore trebalo educirati o pozitivnim stranama koje donose školski vrtovi te ih motivirati za rad u takvom obliku nastave. Motivirani učitelji svoju motivaciju prenose i na učenike, a u današnje vrijeme poželjno je da učenici što više vole boraviti u prirodi na svježem zraku, a što manje pred računalima. Školski vrt je pravo mjesto za uživanje na svježem zraku i istovremeno usvajanje novih znanja i sposobnosti.

6. LITERATURA

Knjige

1. Anđić, D. (2016). Školski okoliš u funkciji odgojno-obrazovne prakse rada učitelja u odgoju i obrazovanju za održivi razvoj. *Školski vjesnik*. 65(2), 287-299.
2. Božić, A. i Sakoman, Božić, B. (2016). *Magna silva - Turopoljski lug*. Velika Gorica.
3. DeZan, I. (2005). *Metodika nastave prirode i društva*. Zagreb: Školska knjiga.
4. Grudiček, J. (2005). Preporučene biljne vrste za školski okoliš. *Agronomski glasnik*. 67(2-4), 159-170.
5. Kolar-Dimitrijević, M. (2014). Značenje školskih vrtova u sjevernoj Hrvatskoj u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. *Ekonomika i ekohistorija*. 10(1), 217-232.
6. Munjiza, E. (2003). *Pedagoška funkcija školskih vrtova*. Velika Kopanica: Hrvatsko pedagoško-književni zbor.
7. Matijević, M. (1994). *Alternativne škole*. Zagreb: Una-MTV.
8. Malčić, H. (2014). Plemenita općina Turopolje i Velikogoričko sajmište 1860. – 1899. *Kaj*. 47(1-2), 107-126.
9. Slačanac, I., Munjiza, E. (2007). Programski sadržaji razredne nastave i mogućnosti njihove realizacije u školskim vrtovima. *Život i škola*. 1(17), 87-100.

Internetske stranice

1. Aktualno Hr. (2017). Srednja škola Ludbreg ima najljepši školski vrt. Aktualno Hr., Preuzeto iz mrežnog odredišta 23. svibnja 2018.:
<https://aktualno.hr/srednja-skola-ludbreg-ima-najljepsi-vrt-u-hrvatskoj/>
2. Geleničir, M. (2017). Najljepši školski vrt u Hrvatskoj nagrađen s 10000 kn. Srednja Hr., Preuzeto iz mrežnog odredišta 23. svibnja 2018.:
<https://www.srednja.hr/ekobiz/ekologija/najljepsi-skolski-vrt-hrvatskoj-nagrađen-10-000-kuna-pogledajte-ga-uredile-ruke-malih-skolaraca/>
3. HRT Komunikacije (2016). Dodijeljene nagrade najljepšim školskim vrtovima u RH. Magazin Hrt., Preuzeto iz mrežnog odredišta 23. svibnja 2018.:

<http://magazin.hrt.hr/360220/dodijeljene-nagrade-najljepsim-skolskim-vrtovima-u-rh>

4. HRT Komunikacije (2018). Hrvatska radiotelevizija raspisuje natječaj za projekt najljepši školski vrtovi za 2018. godinu. HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 23. svibnja 2018.:
<http://www.hrt.hr/433077/organizacija/hrvatska-radiotelevizija-raspisuje-natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu>
5. HRT Komunikacije (2018). Natječaj za projekt najljepši školski vrtovi za 2018. godinu. HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 23. svibnja 2018.:
<http://hrtpriskazuje.hrt.hr/434258/natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu>
6. Komes, L. (2015). Natječaj za najljepše školske vrtove. Radio HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 21. svibnja 2018.:
<http://radio.hrt.hr/clanak/natjecaj-za-najljepse-skolske-vrtove-2015/47235/>
7. Komes, L. (2013). Najljepši školski vrtovi. Radio HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 21. svibnja 2018.:
<http://radio.hrt.hr/clanak/najljepsi-skolski-vrtovi/11463/>
8. Komes, L. (2014). Najljepši školski vrtovi 2013. Radio HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 21. svibnja 2018.:
<http://radio.hrt.hr/clanak/najljepsi-skolski-vrtovi-2013/45592>
9. Komes, L. (2015). Natječaj za najljepše školske vrtove 2014. Radio HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 22. svibnja 2018.:
<http://radio.hrt.hr/clanak/natjecaj-za-najljepse-skolske-vrtove-2014/47235/>
10. Komunikacije HRT-a D.P. (2015) Dodijeljene nagrade najljepšim školskim vrtovima u Hrvatskoj. HRT., Preuzeto iz mrežnog odredišta 22. svibnja 2018.:
<http://www.hrt.hr/309398/magazin/dodijeljene-nagrade-najljepsim-skolskim-vrtovima-u-republici-hrvatskoj>
11. Pieniazek, P. (2017). Urbani školski vrtovi, izazovi i mogućnosti. Oaza info., Preuzeto iz mrežnog odredišta 13. svibnja 2018.:
<http://ozaainfo.hr/urbani-skolski-vrtovi-izazovi-i-mogucnosti/>

12. Rak, O. (2015). Prijavite se za najljepši školski vrt u Hrvatskoj. Školski portal., Preuzeto iz mrežnog odredišta 20. svibnja 2018.:
<https://www.skolskiportal.hr/clanak/1449-prijavite-se-za-najljepsi-skolski-vrt-u-hrvatskoj-2015-/>
13. RJ Komunikacije (2016). Na HRT-u tradicionalna dodjela nagrada najljepši školski vrtovi. HRT, Preuzeto iz mrežnog odredišta 20. svibnja 2018.:
<http://hrt prikazuje.hrt.hr/358908/na-hrt-u-tradicionalna-dodjela-nagrada-najljepsi-skolski-vrtovi>
14. Sherman, J. (2010) A NEW deal FOR school gardens, Preuzeto iz mrežnog odredišta 13. svibnja 2018.:
<http://www.fao.org/docrep/013/i1689e/i1689e00.pdf>
15. Szekeres, I. (2014). Održivi razvoj u rukama djece na primjeru školskih vrtova. Eko mreža., Preuzeto iz mrežnog odredišta 13. svibnja 2018.:
<http://www.ekomreza.org/clanak/odrzivi-razvoj-u-rukama-djece-na-primjeru-skolskih-vrtova/3182>
16. Turistička zajednica grada Velike Gorice, Preuzeto iz mrežnog odredišta 13. svibnja 2018.:
<http://www.tzvg.hr/sadrzaj/pregled/crtice-iz-proslosti/232?c=26>

Popis slika

Slika 1.: Primjer školskog vrta (živog kutka) u posudama u Područnoj školi Lukavec...	11
Slika 2. Voćnjak Osnovne škole Vukovina.....	12
Slika 3. Školski vrt u Osnovnoj školi Slavka Kolara, Kravarsko – primjer školskog vrta na jednome mjestu.....	12
Slika 4. Školski vrt u Osnovnoj školi Rakitovec – primer disperznog školskog vrta.....	13
Slika 5. Školski vrt Osnovne škole Nikole Hribara.....	14
Slika 6. Primjer uzgoja vlastitih sadnica u Osnovnoj školi Novo Čiče.....	16
Slika 7. Voćnjak iza Osnovne škole Vukovina.....	32
Slika 8. Cvjetnjak ispred Osnovne škole Vukovina.....	33
Slika 9. Žardinjere ispred Osnovne škole Vukovina.....	34
Slika 10. Cvjetnjak ispred Područne škole Buševac.....	34
Slika 11. Visoke gredice ispred Područne škole Rakitovec.....	35
Slika 12. Učionica na otvorenom i hrast iza Područne škole Rakitovec.....	36
Slika 13. Učionica na otvorenom i voćnjak pored Osnovne škole Novo Čiče.....	37
Slika 14. Cvjetnjak ispred Osnovne škole Novo Čiče.....	38
Slika 15. Živi kutić Osnovne škole Nikole Hribara.....	39
Slika 16. Školski vrt u međuprostoru OŠ Nikole Hribara.....	39
Slika 17. Cvjetnjak u Područnoj školi Gradići.....	40
Slika 18. Cvjetnjak u Područnoj školi Donja Lomnica.....	41
Slika 19. Školski vrt u međuprostoru Osnovne škole Eugena Kumičića.....	42
Slika 20. Školski vrt u međuprostoru Osnovne škole Eugena Kumičića.....	42
Slika 21. Školski vrt Osnovne škole Eugena Kumičića ispred škole.....	43
Slika 22. Živi kutić Područne škole Lukavec.....	44
Slika 23. Cvjetnjak ispred Područne škole Dubranec.....	44
Slika 24. Komposter i školski vrt Područne škole Velika Buna.....	45
Slika 25. Školski vrt Osnovne škole Slavka Kolara, Kravarsko.....	47

Popis tablica

Tablica 1. Popis škola i intervjuiranih osoba.....	31
Tablica 2. Stanje školskih vrtova na području Turopolja.....	47

5. PPRIOLOG 1²³

Primjer upitnika za natječaj „Najljepši školski vrt“ za 2018. godinu

UPITNIK ZA NATJECANJE "NAJLJEPŠI ŠKOLSKI VRTOVI 2018

Upitnik

NAZIV ŠKOLE:

Adresa:

Županija:

tel.

fax.

e-mail:

RAVNATELJ ŠKOLE:

VODITELJ VRTA (ime i prezime, telefon i mobitel):

GODINA OSNUTKA:

UKUPNA POVRŠINA:

obrađena:

neobrađena:

ŠTO SVE VRT IMA (zaokružite što od navedenog imate i po želji nabrojite vrste):

1. ukrasni grmovi
2. ukrasno drveće (grupna ili pojedinačna stabla)
3. sezonsko cvijeće
4. trajnice
5. sukulente biljke
6. ljekovito i začinsko bilje
7. travnjak
8. vodena površina za uzgoj vodenog bilja i životinja

²³ <http://hrt prikazuje.hrt.hr/434258/natjecaj-za-projekt-najljepsi-skolski-vrtovi-za-2018-godinu>

9. voćnjak ili pojedinačna stabla voćaka
10. maslinik ili pojedinačna stabla maslina
11. povrtnjak
12. kompostište
13. živica - slobodnorastuća ili oblikovana
14. klijalište, rasadnik, plastenik, staklenik ...
15. pčelinjak

Ostale napomene (npr. ekološki uzgoj i drugo):

TKO SVE U VRTU RADI, SURAĐUJE, SAVJETUJE:

POTPIS RAVNATELJA I PEČAT ŠKOLE

**Izjava o samostalnoj izradi diplomskog
Rada**

I Z J A V A

Izjavljujem da sam diplomski rad izradila samostalno, koristeći se vlastitim znanjem i navedenom literaturom. Zahvaljujem mentoru izv. prof. dr. sc. Zdenku Braičiću za pomoć pri odabiru teme diplomskog rada te za sugestije i primjedbe tijekom njegove izrade.

Potpis pristupnika
